

VÍZIA PRE ATRAKTÍVNEJŠÍ VIDIEK

*Podme spoločne viac zatraktívniť vidiek
pre život, prácu a investície.*

Úvod

Predkladaný návrh „Vízie pre atraktívnejší vidiek“ (ďalej len „Vízia“) sa formoval počas posledných **dvoch rokov** v rámci výskumného projektu, financovaného Európskou komisiou cez program Horizont 2020, pod názvom „*Na budúcnosť orientovaný kolaboratívny rozvoj politik pre vidiecke oblasti a ľudí*“, v skratke „PoliRural“ alebo „Politiky pre vidiek“ (dostupný v angličtine na: <http://polirural.eu/> a v slovenčine na: www.atraktivnyvidiek.sk). Tento trojročný výskum, ktorého súčasťou je 37 partnerov z 15 krajín a koordinátorom je Česká zemědělská univerzita v Prahe, vstupuje do svojho záverečného roka. Slovensko je jedným z 12 pilotovaných regiónov a zahŕňa nasledovných partnerov: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Vidiecky parlament na Slovensku, Agroinštitút š.p. a Mesto Nitra.

Cieľom vypracovania Vízie je zjednotiť sa pri riešení bežných problémov a hľadať možnosti zatraktívnenia vidieckych miest a povolání pre usadené vidiecke obyvateľstvo, ako aj pre nových alebo potencionálnych nováčikov. Chce tak prispieť k posilneniu postavenia vidieckeho obyvateľstva a pomôcť rozvoju vidieckych regiónov.

Slovensko je prevažne vidiecka krajina a vidiek si zaslúži osobitnú pozornosť. Veríme, že Vízia vypracovaná v robustnom procese za celospoločenského konsenzu je veľmi dobrým predpokladom toho, aby slúžila ako východiskový podklad pre prijímanie rozhodnutí na rôznych úrovniach s cieľom lepšie čeliť existujúcim a novo sa otvárajúcim výzvam na vidieku, posilniť postavenie vidieckych obyvateľov a vidieckych oblastí a zvýšiť ich odolnosť voči potencionálnym šokom v budúcnosti.

Prvotnou ambíciou výskumného tímu bolo a stále je **vytvoriť výstupný dokument ako vstup do rozsiahlejšej celospoločenskej diskusie** o tom, ako vidíme a vnímame náš vidiek v dlhodobom a v krátkodobom horizonte. Po dosiahnutí konsenzu je cieľom iniciovať prijatie ústavného zákona, ktorý by zaručoval dlhodobú orientáciu slovenského vidieka jasným smerom bez zásadnejších zásahov jednotlivých vlád tak, aby sa mohol dosiahnuť skutočný a stabilný rozvoj vidieka na Slovensku.

Podieľať sa na tvorbe nových opatrení alebo upraviť existujúce tak, aby boli zamerané na ľudí a na budúcnosť zohľadňujúc názory všetkých zainteresovaných aktérov, je pre nás kľúčové. Takéto

rozhodovanie má byť založené na dôkazoch o výkonnosti a efektívnosti v súčasnosti používaných nástrojov a politik (kto z nich v skutočnosti profituje a v akom rozsahu) ale aj o možných dopadoch nových opatrení. Netreba sa báť využiť pri tom moderné informačné technológie cez novovytvorené inovačné centrum.

Snahou je aj prekonať tradičné sektorové myslenie a pretaviť ho do spoločného úsilia zjednocujúceho rôznych aktérov pod spoločným cieľom.

Vízia reaguje na potrebu lepšie a strategickjšie pristupovať k rozvoju vidieka, ktorý má zahŕňať diverzitu vidieckeho života, vidieckych miest a profesií. Preto je potrebné zabezpečiť dlhodobú stabilnú politiku pre vidiek podloženú dlhodobým výhľadom.

Zdôvodnenie vypracovania Vízie

Zmeny vo vidieckych oblastiach, ako sú vyludňovanie, opúšťanie pôdy a strata biodiverzity, môžu síce prebiehať postupne a pomaly, ale majú často nezvratný charakter. Tvorcovia politik môžu riadiť tento vývoj s cieľom znížiť jeho negatívne dopady.

Na Slovensku absentuje dlhodobá záväzná vízia pre vidiecke oblasti. Existujú iba neformálne a interné dokumenty vypracované jednotlivými orgánmi štátnej správy bez koordinácie alebo zásadného vplyvu na formovanie politik a s veľmi nízkou účasťou zainteresovaných strán na procese ich vypracovania, prijatia a implementácie.

Aby sme odstránili pretrvávajúcu neistotu a absenciu jasného smeru pre slovenské vidiecke oblasti a poľnohospodárstvo a vydláždili cestu k udržateľnej budúcnosti, je potrebné vypracovať dlhodobú, strednodobú a krátkodobú víziu jeho rozvoja a zakotviť ho vo forme ústavného zákona, aby sa zabránilo opakovaným zmenám v prioritách a smerovaní. Prijatie takejto Vízie by malo prebiehať na základe celospoločenského konsenzu. Takto sa zabezpečí kontinuita, stabilita, jasnosť a strategické smerovanie.

Myšlienka vypracovať takúto víziu pre vidiek nie je nová, ale zatiaľ sa jej nepodarilo nájsť úrodnú pôdu. Preto sa výskumný tím odhodlal v rámci výskumného projektu participatívnym a inkluzívnym spôsobom rozvíjať spoločnú víziu atraktívnejších vidieckych oblastí.

Priebeh prípravy

V každej zo štyroch fáz procesu prípravy návrhu Vízie bola kľúčová **INKLUZIVITA a PARTICIPATÍVNOSŤ**. Celý proces bol otvorený všetkým bez rozdielu. Vytvorením špecifickej webovej stránky www.atraktivnyvidiek.sk sa vytvoril dodatočný priestor na verejnú diskusiu ku všetkým témam. Možné bolo zapojiť sa do ktorejkoľvek etapy spoločnej prípravy Vízie alebo participovať na celom procese od začiatku až do konca.

Spoločnými silami sa budovala záujmová komunita zainteresovaných strán, t.j. všetkých ktorým záleží na vidieku. Ide o proces kolektívneho vzájomného učenia sa a spoznávania sa, ktorý nás priviedol k silnejšiemu konečnému výstupu.

Na spoločnej tvorbe Vízie sa podieľalo nielen množstvo tvorcov politik, odborníkov a expertov z rôznych oblastí, ale aj veľa bežných ľudí, ľudí žijúcich na vidieku, novousadlíkov, ako aj ľudí plánujúcich sa presťahovať na vidiek. Ich názory a skúsenosti boli pri príprave konečného dokumentu veľmi cenené a náležite zúročené.

Proces prípravy

Proces prípravy Vízie trval 2 roky a zahŕňa nasledovné 5 etapy s týmto zameraním:

- I. Prípravná etapa – **identifikácia potrieb vidieka.**
- II. Realizačná etapa – **identifikácia hlavných hnacích síl** ovplyvňujúcich zmeny na vidieku.
- III. Etapa - **vypracovanie návrhu Vízie**, ako vstupného dokumentu do verejnej diskusie.
- IV. Etapa – séria **verejných konzultácií** k návrhu Vízie.
- V. **Implementácia a monitorovanie.**

Každá z týchto 5 etáp zahŕňa v sebe niekoľko nadväzujúcich krokov:

- I. **PRÍPRAVNÁ ETAPA** trvala jeden rok a prebiehala postupne v týchto krokoch:

1. **Definovanie atraktívnosti vidieka.**

Definícia pojmu „atraktívnosť vidieka“ je živá a neustále sa upravuje a vyvíja. V súčasnej fáze predstavuje udržateľné vidiecke spoločenstvo s prístupom k vysoko kvalitným verejným službám, prosperujúce a rozmanité miestne hospodárstvo, v ktorom sú pôdohospodárske aktivity doplnené udržateľným cestovným ruchom a inými formami zamestnania. Existuje atraktívny, ekologicky bohatý a prístupný vidiek, v ktorom sa zachováva a zlepšuje životné prostredie a biodiverzita. V skratke „Atraktívnosť vidieka“ je životaschopné, zdravé a príjemné miesto na život, prácu a návštevu.

2. **Definovanie vyhlásenia o celkovej ambícii Vízie.**

Celková AMBÍCIA/VÍZIA pre vidiek bola predbežne definovaná nasledovne:

Zvýšiť atraktívnosť vidieka, blahobyt súčasného vidieckeho obyvateľstva a prilákať nováčikov bez ohrozenia symbiózy medzi mestom a vidieckymi oblasťami, zavedením politík odrážajúcich potreby miestnych podnikateľov a dopyt miestneho obyvateľstva, ochranu životného prostredia a biodiverzity.

Zaviesť nový spôsob rozhodovania a vykonávania verejných politík v spolupráci a konzultácií so všetkými zainteresovanými stranami vo všetkých fázach.

3. **Zbieranie a analyzovanie potrieb vidieka.**

POTREBY vidieka boli identifikované v 6 postupných krokoch:

1. **Dotazníkový prieskum** trvajúci mesiac (február 2020) so 157 respondentmi bol rozdelený do 7 tematických okruhov:
 - i. dostupnosť verejných a iných služieb
 - ii. rekreačné a spoločenské aktivity
 - iii. životné podmienky, kvalita života a životný štandard
 - iv. demografický a ľudský kapitál
 - v. podnikanie, ekonomika a inovácie
 - vi. sociálne a kultúrne aspekty vidieckych oblastí
 - vii. životné prostredie a biodiverzita

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

2. **SWOT analýza** silných a slabých aspektov slovenského vidieka umožnila lepšie porozumieť tomu, čo robí vidiecke oblasti a profesie atraktívne alebo neatraktívne pre usadené obyvateľstvo, ako aj pre nedávnych alebo potenciálnych nováčikov. Zároveň poskytuje cenné informácie o tom, ktoré aspekty atraktívnosti vidieka je potrebné posilniť alebo zlepšiť a ktoré sú už na dobrej úrovni. 7 tematických okruhov bolo zoradených podľa priorít a v rámci nich identifikované prioritné témy.
3. Prostredníctvom **workshopu** boli dotazníkom identifikované prioritné témy konzultované a doplnené s aktérmi na vidieku v rámci panelu PoliRural.
4. Identifikovaných bolo **celkovo 64 potrieb** na slovenskom vidieku.
5. Zosumarizované boli do užšieho kruhu vzájomne súvisiacich 32 potrieb.
6. V spolupráci s obcami, mestami a Vyššími územnými celkami bolo **identifikovaných 6 kľúčových potrieb** zoradených podľa stupňa priority:
 - I. podporiť tvorbu pracovných príležitostí s primeraným mzdovým ohodnotením a so zreteľom na podporu malých a stredných podnikov, ekologických firiem a udržateľných podnikov (obehová ekonomika)
 - II. rozvinúť vhodné podmienky pre rozvoj udržateľného pôdohospodárstva a lesného hospodárstva cez prijatie dlhodobej vízie, obnovenie potravinovej sebestačnosti, podporu lokálnej produkcie, zvýšenie objemu štátnej pomoci, zvýšenie transparentnosti pridelovania priamych platieb a projektových podpôr Programu rozvoja vidieka, venovanie osobitnej pozornosti mladým, malým a rodinným farmárom
 - III. vytvárať udržateľné obývanie vidieka v kontexte zmeny klímy s dôrazom na udržateľné využívanie prírodných zdrojov a prijímanie environmentálnych opatrení v krajine
 - IV. zlepšiť vhodné možnosti bývania vo vidieckych oblastiach
 - V. zlepšiť kvalitu poskytovania verejných služieb
 - VI. zvýšiť počet živých komunít a miestnych aktivít zameraných na občanov, vrátane podpory miestnych organizácií propagujúcich regionálne špeciality, remeslá, tradície

4. Vývoj nových inovatívnych nástrojov.

Nové informačné nástroje vyvinuté v rámci projektu zahŕňajú:

Dolovanie textu (text mining) predstavuje využívanie pokročilého nástroja vyhľadávania textu pri tvorbe politiky. Dolovanie textu môže pomôcť pri spracovaní obrovského množstva informácií a za nízku cenu objaviť nové vedomosti. Využíva zložité algoritmy a najmodernejšie technológie. Aplikácia výrazne šetrí čas na zhromažďovanie údajov a spracovanie informácií. Asi najväčším prínosom dolovania textu, je to, že zvyšuje diskusiu o politike medzi občanmi, pretože použitie techník dolovania textu na online obsah nachádzajúci sa na fórach alebo na sociálnych médiách môže zvýšiť šance občanov na vypočutie ich hlasov tvorcami rozhodnutí.

Inovačné centrum pre politiky <https://hub.polirural.eu/> umožňuje aktívne zapojenie všetkých zainteresovaných aktérov do procesu prípravy a implementácie regionálnych politík. Ide o verejné užívateľské rozhranie, ktoré predstavuje inovácie projektu. Je to centrálny a virtuálny priestor, v ktorom všetky zainteresované strany sa stretnú a podelia sa o svoje potreby a výsledky, ktorými sa majú zlepšiť politiky a rozhodovanie na miestnej, regionálnej a vnútroštátnej úrovni.

Systémové dynamické modelovanie (SDM) <https://semex.io/> je nástroj, ktorý sa používa na skúmanie alternatívnych budúcich vízií pre vidiecke oblasti na základe scenárov využívajúcich participatívny prístup, ktorý podporuje vysokú úroveň zapojenia zainteresovaných strán. SDM v priebehu času skúma príčiny a účinky a pripúšťa, že komplexné interakcie a spätná väzba medzi subsystémami sa nevyškytujú súčasne a nie sú pozorovateľné v rovnakom priestore.

II. **REALIZAČNÁ ETAPA** nadväzovala na prípravnú etapu a prebiehala 9 mesiacov (október 2020 – jún 2021) nasledovne:

1. Príprava a nastavenie procesu.

- ✓ Zhromaždenie všetkých existujúcich štúdií, vízií, politík, vrátane návrhov.
- ✓ Identifikovanie kľúčových prijímateľov pomoci cez ich organizácie a združenia.
- ✓ Identifikovanie kľúčových aktérov, ktorí zabezpečia výkon výsledných odporúčaní.
- ✓ Vytvorenie rozšíreného mailového zoznamu prijímateľov a aktérov (cez 100).
- ✓ Identifikovanie kľúčových podujatí a procesov verejných konzultácií.
- ✓ Vypracovanie podkladového dokumentu vysvetľujúceho a odôvodňujúceho potrebu vypracovania vízie, ako aj procesu a princípov jej tvorby a očakávaných výsledkov.
- ✓ Príprava na vypracovanie **Výhľadovej štúdie** (analýza a interná diskusia o nastavení Zoznamu hnacích síl, ktoré môžu ovplyvňovať zmeny na vidieku).
- ✓ Vypracovanie podkladového dokumentu pre zainteresovaných aktérov s identifikovanými hnacími silami zmeny v celkovom počte 65 v rozdelení do 6 kategórií.

2. Oficiálne zahájenie procesu.

Podujatie zamerané na oficiálne zahájenie procesu tvorby Vízie za účasti médií sa uskutočnilo dňa 22.9.2020 v rámci 17. ročníka Dňa vidieka v Národnej rade Slovenskej republiky pod názvom „Ekonomicky rastúci vidiek“. Zúčastnili sa ho predseda NR SR, predseda a členovia Výboru pre pôdohospodárstvo a životné prostredie a štátny tajomník MPRV SR.

3. Tvorba Výhľadovej štúdie.

- ✓ Vypracovanie návrhu Akčného plánu a Cestovnej mapy.
- ✓ Vytvorenie webovej stránky www.atraktivnyvidiek.sk.
- ✓ **Online prieskum** k identifikovaným 65 hnacím silám ovplyvňujúcich vývoj a zmeny na vidieku.
- ✓ Organizácia **6 interaktívnych workshopov s aktérmi na vidieku**, ktoré sa uskutočnili postupne od septembra 2020 do apríla 2021 (okrem 1. boli všetky v online forme v dôsledku pandémie):

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

- I. 28.09.2020 v sídle VÚC Banská Bystrica bol zameraný na spoločné nastavenie procesu, vrátane harmonogramu a priorít, ako aj zhodnotenie doteraz identifikovaných potrieb vidieka a prvotné identifikovanie hlavných hnacích síl ovplyvňujúcich ďalší vývoj na vidieku, vrátane potenciálnych zmien, ktoré možno očakávať.
- II. 23.10.2020 vo Zvolene ako súčasť XI. Výročného Fóra Vidieckeho parlamentu na Slovensku a bol zameraný na ujasnenie si dosiahnuteľnosti celkovej ambície a schválenie Akčného plánu a Cestovnej mapy. Diskusia bola k 14 hlavným hnacím silám identifikovaným na I. workshope.
- III. 08.12.2020 bol zameraný na identifikáciu a prvotnú diskusiu k 3 skupinám vzájomne prepojených hnacích síl a zároveň prispieval ku konzultačnému procesu Európskej komisie smerujúcemu k vytvoreniu Vízie pre vidiecke oblasti. Prijalo sa rozhodnutie definovať víziu do roku 2040.
- IV. 11.01.2021 bol zameraný na druhé kolo diskusie k hĺbkovej analýze 3 identifikovaných skupín hnacích síl. Odborné vzdelávanie bolo vyzdvižené ako horizontálna téma spoločná pre všetky 3 skupiny.
- V. 18.02.2021 bol venovaný reštartu vidieckych oblastí po dopadoch pandémie COVID-19 a diskusii za účasti zástupkyne MF SR k návrhu národného Plánu obnovy.
- VI. 08.04.2021 bol venovaný prezentácii výsledkov dotazníkového prieskumu o dopadoch pandémie COVID-19 na vidiek a príprave novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ na programové obdobie 2023-2027 (spoločne boli zapracované pripomienky k návrhu Intervenčnej stratégie).

✓ Analýza hlavných hnacích síl

Zo 65 pôvodne navrhnutých možných hnacích síl bolo postupne identifikovaných 11 hlavných hnacích síl podmieňujúcich zmenu na našom vidieku. Tieto boli následne zosumarizované do 3 vzájomne prepojených skupín:

- 1) **Trvalo udržateľný a odolný potravinový systém** (bezpečnosť potravín, nová SPP, biodiverzita, stratégia z farmy na stôl, zelená dohoda, reakcia na pandémiu COVID, zmena klímy, diverzifikácia, nedostatok vody, vzdelávanie a školenie)
- 2) **Diverzifikácia vidieckej ekonomiky** (vidiecka turistika, marketing, práca z domu online, reakcia na pandémiu COVID, vzdelávanie a školenie)
- 3) **Občianska angažovanosť** (nový spôsob prijímania rozhodnutí v spolupráci a v konzultácii so všetkými zainteresovanými aktérmi vo všetkých štádiách, vzdelávanie a školenie).

K týmto trom skupinám bola ešte doplnená **horizontálna téma „Odborného vzdelávania“** a osobitná pozornosť bola venovaná **dopadom pandémie COVID na vidiek**.

✓ Vytvorenie diskusného online fóra.

Osobitne v čase pandémie, kedy sa ľudia nemohli osobne stretávať bola vytvorená možnosť sa zapájať do diskusie a zdieľať svoje názory a pripomienky kedykoľvek v rámci Diskusného fóra, kde boli zverejňované všetky priebežné výstupy prípravy Vízie v rôznych tematických skupinách, ako aj online prieskumy názorov. Zároveň boli zverejňované aj výsledky týchto prieskumov.

- ✓ **Online prieskum názorov o dopadoch pandémie COVID na vidiek.**
Dotazníkový prieskum prebiehal v termíne od 15.2.2021 do 9.3.2021. Na dotazník odpovedalo 477 respondentov. Vyhodnotenie je k dispozícii tu: <https://atraktivnyvidiek.sk/clanok/analyza-dopadu-pandemie-covid-19-na-vidiek>.
 - ✓ Účasť v pracovných skupinách MPRV SR k príprave národného Strategického plánu.
- III. ETAPA SPRACOVANIA VÍZIE** nadväzovala na realizačnú etapu a trvala tri mesiace (máj -júl 2021), počas ktorých boli výskumným tímom zosumarizované a spracované všetky získané podklady do jedného návrhu vstupného dokumentu do verejnej diskusie.
- IV. KONZULTAČNÁ ETAPA** predstavuje v časovom horizonte 6 mesiacov viacero úrovní verejných konzultácií výstupného dokumentu Vízie so zainteresovanými aktérmi a v spolupráci s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Záverečná etapa sa zahajuje v poradí 7. workshop organizovaným v rámci projektu dňa 16.08.2021 v Papradne.
- V. IMPLEMENTÁCIA A MONITOROVANIE**
- ✓ Vypracovanie Plánu implementácie.
 - ✓ Zriadenie Monitorovacieho výboru.

VÍZIA PRE ATRAKTÍVNEJŠÍ VIDIEK

Spoločným úsilím boli identifikované kľúčové potreby vidieka a hlavné hnacie sily ovplyvňujúce ďalší vývoj na vidieku v rámci Výhľadovej štúdie. V nadväznosti na uvedené sa postupne kreovala Vízia pre atraktívnejší vidiek, ktorá je rozdelená do 3 kľúčových tematických okruhov:

- I. **Trvalo udržateľný a odolný potravinový systém**
- II. **Diverzifikácia vidieckej ekonomiky**
- III. **Občianska angažovanosť**

Každá z týchto troch kľúčových tém je následne rozpracovaná a obsahuje aj sériu odporúčaní. Súčasťou celého procesu je aj postupné budovanie definície vízie pre atraktívnejší vidiek.

I. TRVALO UDRŽATEĽNÝ A ODOLNÝ POTRAVINOVÝ SYSTÉM

Úvod

Vidiek Slovenska, ako tradičnej poľnohospodárskej krajiny, je vysoko závislý na správnom nastavení verejných politík týkajúcich sa pôdohospodárstva a rozvoja vidieka.

Slovensko je prevažne vidiecka krajina. Patrí medzi najvidieckejšie v rámci EÚ s 38% podielom vidieckej populácie (viac ako 2 milióny ľudí) na celkovom počte obyvateľov (priemer EÚ je 19%). Stav v

slovenskom pôdohospodárstve však dlhodobo nie je dobrý, s tendenciou medziročného zhoršovania sa.

Pôdohospodárstvo má v našom živote nezastupiteľné miesto. Závisia od neho spoľahlivé dodávky zdravých a výživných potravín za dostupné ceny pre spotrebiteľov. Teda výživa a zdravie nás všetkých. Poľnohospodárstvo nie je len o ich dostatočnosti, t. j. o množstve vyprodukovaných potravín, ale aj o rozmanitosti, kvalite a hygienickej nezávadnosti, ako aj o rešpekte a úcte k pôde a k rôznorodým poľnohospodárskym tradíciám. Na pôdu, ako základný výrobný nástroj, sa často zabúda, pritom nám každoročne dochádza k úbytku a degradácii tohto neobnoviteľného prírodného zdroja. Preto musím hľadať spôsoby, ako ho zachovať pre budúce generácie.

Úloha poľnohospodárov a potravinárov je jedinečná. Vyrábajú nielen kvalitné a bezpečné potraviny, ale starajú sa o prírodnú krajinu, pomáhajú v boji proti zmene klímy a zohrávajú nenahraditeľnú úlohu pri zachovávaní poľnohospodárskej biodiverzity. Spoločenský význam pôdohospodárstva je podstatne širší, ako jeho príspevok k tvorbe hrubého domáceho produktu, na ktorom sa podieľa približne 4% na Slovensku a 6% v priemere EÚ.

Vidiek za posledné roky upadol a potrebuje znovu naštartovať. Vidiek bez poľnohospodárstva nie je vidiekom, preto je potrebné zachovať poľnohospodársku činnosť. Zabezpečí sa tak výživa, ktorá je jednou z prvoradých potrieb ľudstva. Zároveň si treba uvedomiť, že ľudí pribúda a pôdy ubúda, musíme sa s tým vyrovnáť.

Pre zvrátenie trendu je potrebné vytvoriť také podmienky, aby život na vidieku a hospodárenie na pôde sa stali atraktívnou životnou voľbou, najmä pre mladú generáciu. Bez generačnej výmeny nie je možné postupovať a reformovať poľnohospodárstvo k lepšiemu. Ide o zdravý životný štýl, v ktorom rodina žije v zdravom a atraktívnom prostredí v symbióze s prírodou bez stresov mesta.

Dlhodobým cieľom by malo byť obnoviť v regiónoch všetky poľnohospodárske i nepoľnohospodárske aktivity, ako remeslá, ktoré sú na týchto územiach tradičné so zámerom udržania a zvýšenia zamestnanosti a nezhoršenia ekologickej hodnoty pôdy v týchto oblastiach. Súvisia s tým aj nadväzujúce služby na vidieku, ako fungujúca dopravná štruktúra, sociálne, zdravotné a kultúrne služby atď.

1.1. Definícia trvalo udržateľného potravinového systému

Trvalo udržateľný potravinový systém je druh potravinového systému, ktorý poskytuje zdravé jedlo ľuďom a vytvára udržateľné environmentálne, ekonomické a sociálne systémy, ktoré obklopujú jedlo. Trvalo udržateľné potravinové systémy začínajú rozvojom udržateľných poľnohospodárskych postupov, rozvojom udržateľnejších systémov distribúcie potravín, vytváraním udržateľných diét a znižovaním potravinového odpadu v celom systéme. Udržateľné potravinové systémy sú ústredné pre všetkých 17 cieľov trvalo udržateľného rozvoja prijatých na pôde OSN.

Prechod na udržateľné potravinové systémy je dôležitou súčasťou riešenia príčin zmeny podnebia. Preskúmanie Európskej únie z roku 2020 zistilo, že až 37% globálnych emisií skleníkových plynov možno pripísať potravinovému systému vrátane rastlinnej a živočíšnej výroby, prepravy, zmeny využívania pôdy (vrátane odlesňovania) a strate a odpadu.

1.2. Potravinová bezpečnosť – strategická priorita štátu

Potravinová bezpečnosť je mierou dostupnosti potravín a prístupu jednotlivcov k nim. Podľa Výboru OSN pre svetovú potravinovú bezpečnosť je potravinová bezpečnosť definovaná ako prostriedok, ktorý poskytuje všetkým ľuďom fyzický, sociálny a ekonomický prístup k dostatočnému,

bezpečnému a výživnému jedlu, ktoré zodpovedá ich potravinovým preferenciám a stravovacím potrebám pre aktívny a zdravý život.

V nadväznosti na aktuálnu globálnu pandémiu sa veľmi prudko vynára aj otázka dostupnosti potravín. Produkcia potravín by mala byť strategickou prioritou všetkých vlád. Každá vláda by mala mať záujem a byť schopná vytvoriť podmienky a podporiť zabezpečenie potravinovej sebestačnosti svojich obyvateľov, predovšetkým podporou domácej a lokálnej produkcie, ako aj zmiešanej rastlinnej aj živočíšnej výroby na farmách, zaistením prístupu pre farmárov k inováciám z výskumu založeného na dopyte.

Pandémia výrazne prinútila ľudí prehodnotiť svoj postoj k výžive a zdraviu, ako aj k prístupu k potravinám, k ich pôvodu a spôsobu spracovania. Problematika sebestačnosti sa stala aktuálnejšou. Prístup k dostatočnému objemu potravín získal na väčšej vážnosti

1.3. Nová Spoločná poľnohospodárska politika EÚ

V poradí piata veľká reforma Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) EÚ predstavuje jedinečnú príležitosť nastaviť ju tak, aby zodpovedala potrebám vidieka a zabezpečil sa tak jeho rozvoj a zvýšila sa jeho odolnosť na rôzne výkyvy či už prírodné, ekonomické, klimatické alebo krízové situácie, ako napr. súčasná pandémia COVID.

V máji 2018 bol na úrovni EÚ schválený Viacročný finančný rámec po roku 2020. Pre novú zmodernizovanú SPP EÚ bolo vyčlenených 365 mld. Euro, ktoré sa budú naďalej čerpať cez dva piliere: priame platby farmárom a financovanie rozvoja vidieka, pričom v druhom pilieri dôjde k zvýšeniu národného spolufinancovania. Platby sa budú rozdeľovať vyváženým spôsobom, nakoľko sa zavedie povinné stropovanie platieb na úrovni fariem alebo degresívne platby znižujúce sa s narastajúcou veľkosťou fariem. V praxi to znamená, že podpora sa preorientuje viac na stredné a menšie podniky. Vytvorí sa aj nová krízová rezerva pre riešenie nepredvídateľných krízových situácií na medzinárodných trhoch alebo špecifických šokov pre poľnohospodársky sektor prijatých v krajinách mimo EÚ. Naďalej sa bude zvyšovať dôraz na ochranu prírody a klímy. Všetci prijímatelia priamych platieb budú musieť spĺňať sprísnené environmentálne podmienky. Dodatočných 10 mld. Euro bolo vyčlenených cez Horizont Európa na podporu výskumu a inovácií v poľnohospodárstve, potravinárstve, vidieckom rozvoji a bioekonomike.

Hlavným cieľom je zvýšiť odolnosť, udržateľnosť a konkurencieschopnosť pôdohospodárskeho sektora, ktorý zaručí produkciu vysoko kvalitných, bezpečných a cenovo dostupných potravín pre svojich obyvateľov, ako aj silnú sociálno-ekonomickú životaschopnosť vidieckych oblastí.

Vytvára sa tak pružnejší systém, ktorý zjednodušuje a modernizuje fungovanie SPP s presunom dôrazu od súladu a pravidiel k výsledkom a výkonnosti.

SPP sa transformuje tak, aby pokrývala deväť cieľov:

- Zabezpečiť spravodlivý príjem pre poľnohospodárov
- Zvýšiť konkurencieschopnosť
- Rovnováha v potravinovom reťazci
- Opatrenia v oblasti zmeny klímy
- Starostlivosť o životné prostredie
- Zachovať krajinu a biodiverzitu
- Podporovať generačnú výmenu
- Živé vidiecke oblasti
- Ochrana kvality potravín a zdravia

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

Prostredníctvom strategických plánov členské štáty stanovujú, ako mienia dosiahnuť týchto 9 cieľov pomocou nástrojov SPP a zároveň reagovať na konkrétne potreby svojich poľnohospodárov a vidieckych spoločností.

S rozpočtom 365 miliárd EUR bude SPP tvoriť takmer jednu tretinu rozpočtu EÚ, rozdeleného medzi jej dva piliere: priame platby (286 miliárd EUR) a rozvoj vidieka (79 miliárd EUR). Členské štáty majú možnosť presunúť až do 15% svojich pridelených prostriedkov medzi týmito dvoma piliermi a ďalšia flexibilita sa dáva presunúť ďalších 15% z piliera 1 do piliera 2 pre environmentálne a klimatické opatrenia bez spolufinancovania. Budúca SPP podporí zvýšenie investícií do výskumu a inovácií a bude požadovať, aby strategické plány SPP zahŕňali národné stratégie poľnohospodárskych poznatkov a inovačných systémov (AKIS) na podporu začatia a rozvoj inovačných projektov a na šírenie a využitie ich výsledkov.

1.3.1. Reformy SPP v slovenských podmienkach

Reforma je, keď sa niečo nefunkčné zmení. To znamená, zreformuje, a to tak, aby sa to stalo funkčným. Na Slovensku sa zatiaľ nedarí reformy SPP uplatňovať tak, aby došlo k radikálnej zmene k lepšiemu.

Slovensko dostáva, pri zrátaní výšky oboch podporných pilierov (priame platby + rozvoj vidieka) zo spoločného rozpočtu EÚ na SPP priemer EÚ, ale dosahuje nižšiu efektívnosť. Slovenský príspevok predstavuje cca. 1,1% celého rozpočtu EÚ na poľnohospodárstvo a rozvoja vidieka, ale produkcia je na Slovensku na úrovni len 0,5% z celkovej produkcie EÚ.

Hlavným problémom na Slovensku nie je rozdielna výška priamych platieb v rôznych členských štátoch EÚ, ako to je nestále prezentované, ale nízka efektívnosť využívania zdrojov EÚ. Nízka produktivita práce je dlhodobým problémom slovenského pôdohospodárstva bez adekvátneho riešenia alebo dostatočnej pozornosti venovanej tejto oblasti pri nastavovaní podporných nástrojov.

Celkovo bolo do pôdohospodárstva za prvých 14 rokov členstva v EÚ investovaných viac ako 9 mld. Euro. Pri tak rozsiahlej investícii je zarážajúce, že dochádza k drastickému poklesu ponuky slovenských výrobkov na pultoch obchodov a k prudkému a prehlbujúcemu sa nárastu dovozov potravín.

SR zaostáva za priemerom EÚ v čerpaní prostriedkov EÚ určených na rozvoj vidieka, pričom v oblasti rozvoja vidieka je dlhodobý pokles čerpania finančných prostriedkov. Práve tieto prostriedky sú určené na dlhodobý rozvoj a zvýšenie konkurencieschopnosti slovenského pôdohospodárstva. Politika Rozvoja vidieka EÚ predstavuje nástroj pomoci pre vidiecke oblasti EÚ, aby mohli splniť široké spektrum ekonomických, environmentálnych a sociálnych výziev 21. storočia. Kľúčové je jej správne nastavenie v súlade s dlhodobou víziou rozvoja vidieka a zabrániť ďalšiemu presúvaniu zdrojov z I. piliera do druhého a presadzovať skôr opačný trend, podobne ako v susednom Česku.

1.3.2. Príprava Národného Strategického plánu

Novinkou novej SPP je zavedenie nového jednotného programového nástroja cez Strategický plán SPP s cieľom zvýšiť flexibilitu a zjednodušiť politiku. Členské štáty EÚ tak majú širší manévrovací priestor na národnej úrovni, ale stále rešpektujú spoločné ciele stanovené na úrovni EÚ. Prínosom by malo byť zjednodušenie pravidiel pre farmárov a zníženie administratívnej záťaže a zároveň by sa mala politika EÚ preorientovať viac na dosahovanie konkrétnych výsledkov.

Členské štáty EÚ tak získavajú prvýkrát šancu nastaviť spoločnú politiku EÚ tak, aby zodpovedala ich konkrétnym potrebám a vytvára sa príležitosť na jej úplné prehodnotenie. Nová SPP

vyžaduje, aby členské štáty zohrávali oveľa väčšiu úlohu pri navrhovaní a vykonávaní svojich vlastných programov prispôbených na vnútroštátnej alebo lokálnej úrovni.

Zároveň je to príležitosť prepojiť financovanie z rozpočtu SPP s ďalšími dostupnými zdrojmi s cieľom zlepšiť príjmy poľnohospodárskych podnikov a odolnosť miestnych potravinových systémov.

Od poľnohospodárstva sa stále vo väčšej miere vyžaduje, aby sa zohľadňoval jeho vplyv na životné prostredie. Toto môže byť jeden z hlavných faktorov ovplyvňujúcich konkurencieschopnosť poľnohospodárstva a potravinárstva. Nevyhnutnosťou sa stáva kompenzácia vo forme spravodlivých finančných platieb, ktoré zodpovedajú úsiliu vynaloženému na poskytovanie verejných statkov jednotlivými podnikmi, ako je starostlivosť o krajinu a poskytovanie ekologických výrobkov a služieb.

Príprava Strategického plánu na Slovensku prebieha za zavretými dverami MPRV SR. Interné rezortné návrhy sú konzultované v rámci širšej pracovnej skupiny, ktorej členovia sú menovaní ministrom. Verejná konzultácia s odbornou a laickou verejnosťou absentuje, rovnako ako dostupnosť analýz a podkladových materiálov pre rozhodovanie. Nie je ani v najbližšej budúcnosti plánovaná. Treba sa poučiť sa z prístupového procesu do EÚ, kedy nebol záujem ľudí na ňom participovať a neskôr bol proces tvrdo kritizovaný bez jeho skutočného pochopenia.

Dlhodobým problémom je aj absencia expertov, ktorí by sa venovali dlhodobo a komplexne uplatňovaniu SPP na Slovensku. Časté personálne zmeny na MPRV SR a neschopnosť personálne obsadiť Inštitút pôdohospodárskej politiky sú toho príkladom. Pri absencii dostatočných personálnych, technických a odborných kapacít je nevyhnutnosťou zapojiť expertov z praxe, akadémie, vedy a výskumu a súbežne vytvoriť robustný a inkluzívny konzultačný mechanizmus, do ktorého by sa mohli zapojiť všetci zainteresovaní aktéri. Nakoľko ide o veľmi komplexný proces, zahŕňajúci zohľadnenie mnohých rôznorodých stratégií a príspevok ku globálnym cieľom OSN pre trvalo udržateľný rozvoj, široká škála expertov je nevyhnutná. Vidiek spája mnohé rezorty, preto nadrezortná spolupráca je veľmi dôležitá. Postupne prekonanie rezortizmu a spojenie sa za spoločným cieľom zatraktívnenia života na vidieku pre život, prácu a investície.

Na druhej strane treba tiež intenzívne pracovať na spájaní síl a zjednotení hlasu vidieka cez interné konzultačné mechanizmy, do ktorých sa majú možnosť zapojiť všetky organizácie a inštitúcie pôsobiace na vidieku alebo pre vidiek, bez rozdielu.

1.4. Dopady pandémie COVID-19 na pôdohospodárstvo a vidiek

Súčasná globálna pandémia prináša zásadnú zmenu s obrovským a ďalekosiahlym dopadom.

S ohľadom na aktuálnu situáciu možno očakávať, že po skončení zdravotnej krízy alebo ešte počas jej priebehu, príde veľká hospodárska recesia s ekonomickými, sociálnymi a environmentálnymi dopadmi, ktoré neobídu ani slovenský vidiek.

V pôdohospodárstve budú dopady na celý produkčný reťazec od producentov cez spracovanie, distribúciu, prípravu a dokonca aj spotrebu. Boli sme svedkami toho, ako obmedzenia na hraničných prechodoch výrazne zvýšili plytvanie potravinami a v reštauračných službách nám prudko narástla spotreba už tak premnoženého plastu. Ľudia strácajú prácu alebo sa im znižuje úväzok, strácajú schopnosť splácať úvery, rovnako ako mnohé podniky a prevádzky.

Prijímané protipandemické opatrenia vlády sa ukázali ako nefunkčné a bez výrazného vplyvu na vývoj situácie. Vysoko deštruktívny však bude ich dopad na ekonomiku, podnikateľov a celú spoločnosť. Ekonomická kríza tak bude oveľa vážnejšia ako tá súčasná zdravotná a zasiahne naraz všetky sektory ekonomiky.

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

Výrazný vplyv bude aj na nárast počtu chudobných ľudí na svete. OSN už v súčasnosti odhaduje nárast o pol miliardy a o prvý prípad globálneho nárastu chudoby za posledných 30 rokov. Vírus tak ohrozí aj Cieľ udržateľného rozvoja stanovený OSN, ktorým je odstránenie chudoby do roku 2030. Sú aj také odhady, že v čase skončenia pandémie môže žiť v chudobe až polovica 7,8 miliardovej populácie sveta.

Slovenský vidiek sa bude veľmi dlho zotavovať z dôsledkov prijímaných protipandemických opatrení a jedným z čiernych scenárov môže byť, že sa nikdy ani nezotaví, najmä ak sa mu nedostane zodpovedajúcej podpory na záchranu a reštart.

Pandémia demonštrovala obmedzenia našich súčasných potravinových systémov. Naša kolektívna reakcia si vyžaduje okamžité a dlhodobé kroky na vybudovanie odolnejších potravinových systémov v spolupráci s vládami, národnými inštitúciami, rozvojovými partnermi a súkromným sektorom.

Dopady sú nielen na ekonomický rast, ale aj potravinovú bezpečnosť. Vlády počas pandémie musia venovať zvýšenú pozornosť tomu, aby potravinový systém nebol paralyzovaný a bol zabezpečený jeho plynulý chod bez prestávok a prerušení, čo môže ohroziť dodávku potravín.

Na Slovensku sa zviditeľnila závislosť na dovozoch potravín. Hlavným výhercom boli obchodné reťazce v prevažnej miere v zahraničných rukách, ktoré boli jediné otvorené počas všetkých protipandemických opatrení. Výrazne vzrástol aj online nákup potravín a objednávka hotových jedál z reštauračných a stravovacích zariadení. S ohľadom na túto skúsenosť sa slovenský potravinový systém potrebuje transformovať, aby sme si zabezpečili odolnú budúcnosť, pričom väčší dôraz bude na zdravú a udržateľnú výživu.

Potravinovú spravodlivosť možno dosiahnuť lokalizáciou potravinových systémov a osobitnou podporou pre ekologické, agroekologické a iné zelené, udržateľné a odolné praktiky. Slovensko má potenciál stať sa prvou EÚ krajinou zameranou len na ekologickú produkciu potravín. Pandémia ponúka nielen príležitosť, ale aj nevyhnutnosť nastaviť celý potravinový systém inak. Mnoho pracovných miest a živobytia stratených v dôsledku COVID bude musieť byť nahradených a vytvorenie nových miest podporou lokálnej produkcie sa ponúka ako ideálne riešenie.

Zároveň bude potrebné sa dôkladne pripraviť na ďalšie možné globálne pandémie, nakoľko dôkazy naznačujú, že frekvencia pandémii sa za posledné roky zvýšila z dôvodu rastu globálneho cestovania, urbanizácie, zmien vo využívaní pôdy a väčšieho zaťaženia životného prostredia.

Bude potrebné prijať opatrenia, ako reagovať, ak by sa v blízkej budúcnosti niečo podobné stalo. Je potrebné sa poučiť, ako zachovať miestne potravinové systémy, bude treba chrániť základných pracovníkov a naučiť sa, ako pracovať v týchto stresujúcich podmienkach. Patria sem ľudia pracujúci v oblasti spracovania potravín, dodávky, vzdelávania, zdravotnej starostlivosti a starostlivosti o starších ľudí.

Vidiecke oblasti mali nižšiu pripravenosť na pandémiu z dôvodu nedostatočnej infraštruktúry verejného zdravotníctva. Prijatie protipandemických politik má zásadný význam vo vidieckych oblastiach, ktoré môžu hrať rozhodujúcu úlohu pri znižovaní infekčnosti a náchylnosti k pandemiám a pri minimalizácii negatívnych účinkov pandémie. S cieľom predchádzať a zadržiavať pandemické iskry vo vidieckych oblastiach skôr, ako sa stanú širšou hrozbou, je veľmi dôležité považovať ľudské zdravie, zdravie zvierat a životné prostredie za vzájomne prepojené. Vo vidieckych oblastiach je potrebné vyvinúť úsilie na kontrolu rezervoárov zvierat, monitorovanie vysoko rizikových populácií, ako sú ľudia

pracujúci v oblasti chovu hospodárskych zvierat a udržiavanie spoľahlivej zdravotnej infraštruktúry. Musí sa tiež zabezpečiť biologická bezpečnosť a veterinárne zdravie verejnosti.

1.4.1. Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti

V nadväznosti na hospodársky a sociálny vplyv pandémie COVID-19 bol na pomoc členským štátom EÚ vytvorený Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti. Zároveň má zabezpečiť, aby hospodárstva členských krajín EÚ uskutočnili zelenú a digitálnu transformáciu a stali sa tak udržateľnejšími a odolnejšími.

Predbežná dohoda o jeho podobe bola schválená Radou a Európskym parlamentom dňa 18.12.2020. Tento mechanizmus v hodnote 672,5 miliardy EUR je ústredným prvkom mimoriadneho úsilia EÚ o obnovu v rámci nástroja Next Generation EU (NGEU): plánu v hodnote 750 miliárd EUR, na ktorom sa vedúci predstavitelia EÚ dohodli v júli 2020. Ide o najväčší stimulačný balík v histórii.

Na to, aby členské štáty získali podporu z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, museli vypracovať národné plány podpory obnovy a odolnosti, v ktorých si stanovili svoje programy reforiem a investícií do roku 2026.

Nadstavba viacročného finančného rámca na roky 2021 až 2027 vo forme Fondu obnovy predstavuje pre Slovensko alokáciu vo výške 7,5 miliardy eur. Návrh plánu obsahujúceho súbor reforiem a investícií potrebných na obnovu a posilnenie odolnosti Slovenska bol rozpracovaný. Návrh rozdelenia národnej finančnej alokácie len potvrdzuje dlhodobu nízku záujem o vidiek a pôdohospodárstvo zo strany vládnych predstaviteľov, ktorí nevidia jeho strategickú úlohu a význam. Rezort pôdohospodárstva získal iba 60 miliónov euro, čo je neporovnateľne nízke s ohľadom na iné sektory ako zdravotníctvo s 1,235 mld. Euro, školstvo s 1,025 mld. Euro, hospodárstvo s 933 mil. euro, dopravu s 933 mil. euro, investície so 710 mil. euro, práce s 314 mil. euro, životného prostredia s 233 mil. euro a spravodlivosti a vnútra každý po 200 mil. euro.

Toto rozdelenie poukazuje na to, že úloha pôdohospodárstva v národnom hospodárstve sa nestále znižuje. Žiadna vláda nie je schopná uznať dôležitosť a relevantnosť tohto odvetvia, ktoré prínos a význam by sa mal zvyšovať, najmä v časoch globálnych pandémieí, ktoré teraz zažívame.

Zvýšenie obálky pre slovenský vidiek by bolo možné naviazať na zelené opatrenia v rámci novo prijatých kľúčových stratégií EÚ, ako sú Zelená dohoda, Stratégia z farmy na stôl a Stratégia o Biodiverzite.

1.4.2. Futurológia (výhľadové a prognostické správy a štúdie)

Súčasná pandémia poukázala aj na to, že na Slovensku absentuje podpora vedy zaoberajúcej sa možnými scenármi vývoja budúcnosti, v skrate veda o budúcnosti. Pandémia nás zachytila nepripravených a preto aj jej dopady budú väčšie, ako by mohli byť, keby sme mali spracované scenáre ako postupovať v prípade hrozby novej choroby alebo vírusu. Možno by sme vedeli sa nielen vopred pripraviť, ale aj eliminovať takúto hrozbu.

Slovensku ako krajine, nielen sektoru pôdohospodárstva a vidieka, chýba dlhodobá a komplexná vízia smerovania spoločnosti, na ktorú by nadväzovali a bližšie ju rozpracovávali vízie jednotlivých odvetví ekonomiky a boli by na to dlhodobé nasmerované finančné zdroje bez ohľadu na zmeny vlád. Je to kľúčové nielen z hľadiska členia rôznym hrozbám a výzvam, ale aj z hľadiska rozvoja krajiny a jej jednotlivých sektorov.

Po aktuálnej pandémie sa touto otázkou bude možno zaoberať komplexne aj EÚ. Varovania, že svet môže zasiahnuť pandémia, existovali a boli ignorované. Muselo dôjsť k úplnej paralýze, aby sme

ich brali vážne. Potrebné bude alokovať na túto oblasť aj dodatočné finančné zdroje, aby sme v budúcnosti v podobnej situácii neboli zase v pozícii hasičov požiarov, ale pristupovali sme k tomu zodpovednejšie. Po tejto skúsenosti by mal byť dôraz kladený na prevenciu. Pandémia ukázala, že EÚ na ňu nebola schopná rýchlo a efektívne reagovať. Členské krajiny Únie najskôr postupovali samostatne, uzatvárali sa hranice. Každý štát chránil sám seba. EÚ nebola na začiatku pandémie schopná reagovať ako celok.

1.4.3. Možnosti rozvoja

V každej kríze treba hľadať možnosti rozvoja, kľúčové faktory poháňajúce život. Pripraveným praje šťastena. Treba sa objektívne pozrieť na aktuálne problémy na vidieku a nadchádzajúce veľké výzvy do budúcnosti, ako sú napr. zmena klímy, ktorú niektorí už označujú ako klimatická kríza, a hľadať možnosti ako priniesť pozitívnu zmenu a vytvárať nové pracovné miesta v tejto oblasti a prepojiť vedu a výskum s praxou.

Aktuálna kríza bude mať vážny negatívny dopad a naruší doterajšie fungovanie spoločnosti. Pozrime sa na to, ako na príležitosť začať myslieť a robiť po novom, tak aby sme hospodárstvo krajiny nastavili trvalo udržateľnejším a odolnejším spôsobom, aby každý sektor bol pripravený zvládť takéto neočakávané krízy a výkyvy.

Pre vidiek je veľkou témou ochrana biodiverzity, ktorej sa dlhodobo na Slovensku nevenuje dostatočná pozornosť. Táto téma je úzko prepojená so zmenou klímy a so správaním našich hospodárov na poliach z hľadiska používania väčšej rozmanitosti plodín a znižovania pesticídov a umelých hnojív. Pripravovaná Stratégia EÚ o Biodiverzite je k tomu dobrým štartovacím bodom.

V oblasti potravinových systémov je možné vnímať mnohé vážne narušenia, ktoré ovplyvnia jeho chod v najbližšom období, ale je možné sa na to pozrieť aj ako na príležitosť zmeniť chorý potravinový systém na Slovensku a nastaviť ho lepšie trvalo udržateľnejším a odolným spôsobom.

Mení sa aj spôsob práce ľudí, ktorí mnohí v súčasnosti pracujú z domu nútene, ale mnohí po skončení pandémie zistia, že tento spôsob práce im viac vyhovuje a zostanú pracovať doma. Mnohí ľudia preto prestanú dochádzať za prácou do mesta a na vidieku možno očakávať nárast populácie. K tomu prispeje aj to, že ľudia sa budú po tejto skúsenosti cítiť bezpečnejšie na vidieku ako v meste a budú hľadať možnosti ubytovania v okolitých dedinách a obciach pri mestách. Toto bude mať dopad na miestne obchody, ktoré budú mať väčší odyt ako doteraz.

Niektoré dopady pandémie sú dočasné a niektoré budú mať trvalý charakter. Sú tu však aj príležitosti ako naštartovať lokálnu ekonomiku investíciami do rozvoja vidieckej turistiky, spoznávania krajiny, kultúry, tradícií a edukačné aktivity na farmách.

1.5. Prístup k pôde a jej ochrana

Poľnohospodárska pôda, ako jedinečný a neobnoviteľný prírodný zdroj, je prírodným bohatstvom štátu strategického významu. Kľúčová je ochrana a úcta k pôde ako základnému výrobnému prostriedku pre všetkých poľnohospodárov, potravinárov, lesníkov a ľudí hospodáriacich na pôde.

Neusporiadané vlastnícke vzťahy k pôde a ťažký, takmer nemožný, prístup pre mladých a začínajúcich farmárov k pôde sú brzdou rozvoja a blokujú nevyhnutnú generačnú výmenu v poľnohospodárstve.

Internou prioritou rezortu je urgentné ukončenie dlho sa ťahajúcich pozemkových úprav. V tomto kontexte je potrebné hľadať nové inovatívne spôsoby, ako to dosiahnuť v čo najkratšom

možnom čase. Väčšej transparentnosti procesov by prispelo vytvorenie verejne dostupnej evidencie nájomnej vzťahov, nakoľko absolútna väčšina poľnohospodárskej pôdy je v prenájme cez Slovenský pozemkový fond. Procesy pridelovania pôdy cez Slovenský pozemkový fond je potrebné prehodnotiť a jasne zadefinovať a stransparentniť, napr. formou vytvorenia regionálnej štruktúry zo zástupcov príslušného regiónu, ktorá by mala kompetencie v tejto oblasti. Prístup k pôde v správe Slovenského pozemkového fondu by sa mal umožniť aj pre mladých a začínajúcich aktívnych poľnohospodárov, pričom podporiť by sa mali touto formou všetky formy podnikania.

Na Slovensku obhospodaruje cca. 8% podnikov na 63% pôdy. Tento nepomer kopíruje situáciu na úrovni EÚ, kde v roku 2013 malo 3,1 % podnikov pod kontrolou 52,2 % európskej pôdy využívaney na poľnohospodárske účely, naproti tomu 76,2 % podnikov malo k dispozícii iba 11,2 % pôdy. Pokiaľ by sme na legislatívnej úrovni nezačali podnikáť kroky, ktoré by boli aj v záujme malých hospodárov, tak sa tento nepomer bude len prehlbovať. Pritom si veľkí a malí hospodári nie sú konkurenciou, skôr vhodne dopĺňajú paletu produkcie a ponuky potravín a nakoniec si z nej bude vyberať samotný spotrebiteľ. V poslednom čase vzrastá záujem mladých ľudí o hospodárenie na pôde.

1.6. Integrovaný manažment krajiny, voda a klimatická zmena

Na Slovensku máme fenomén časových a priestorových zmien rozdelenia zrážok, ktorý sa prejavuje nárastom intenzívnych lejakov v horských chladnejších oblastiach Slovenska predovšetkým v lete a poklesom zrážok na Podunajskej a Východoslovenskej nížine.

Ponúka sa jednoduché systémové riešenie meniť krajinnú štruktúru, tak aby bolo v krajine viac vody, zadržiavaním dažďovej vody v poškodených štruktúrach krajiny. Zabezpečí sa tak hojnosť vody pre ľudí, prírodu, plodiny, energiu, turizmus, klimatická bezpečnosť. Utekajúca voda nás oberáme o hodnotu, ktorá má aj ekonomický prínos a voda je základnou podmienkou pre život. Pomáha regenerovať úrodnosť pôdy, lebo zabezpečuje fotosyntézu.

1.7. Veda, vzdelávanie a poradenstvo

Politika EÚ v oblasti vzdelávania za kľúčové prvky považuje odborné vzdelávanie a prípravu, prostredníctvom ktorých občania získavajú vedomosti, zručnosti a kompetencie požadované v konkrétnych povolaniach a na trhu práce. Vzdelávanie rovnako ako podpora vedy, výskumu, vývoja a inovácií sú na Slovensku dlhodobo podfinancované, podceňované a nachádzajú sa ďaleko pod európskym priemerom.

Pre Slovensko je charakteristický výrazný pokles záujmu o odborné vzdelávanie a prípravu všeobecne, v rezorte poľnohospodárstva je však tento pokles mimoriadne výrazný. Okrem nedostatočného ocenenia odborných a stredoškolských profesií spoločnosťou a predstavy poľnohospodárstva ako neperspektívneho a špinavého odvetvia, sa pod tento stav podpísal aj nepružný systém akreditácie nových študijných programov a zavádzanie nových kvalifikácií do Národnej sústavy kvalifikácií. Je nemysliteľné, aby v dobe Industry 4.0 a Google generácie žiadna stredná škola ani centrum odborného vzdelávania a prípravy neponúkalo študijný odbor zameraný na presné poľnohospodárstvo či digitálne poľnohospodárstvo. Je preto nevyhnutné zjednodušiť proces tvorby nových kvalifikácií, otvárania nových, atraktívnych študijných odborov na úrovni ISCED 3-4 a profesijne zameraných študijných programov na Bc. stupni štúdia.

Nedostatočná je aj implementácia európskeho referenčného rámca zabezpečenia kvality odborného vzdelávania a prípravy (EQAVET) a skutočne efektívne zavádzanie systému prenosu kreditov pre odborné vzdelávanie a prípravu (ECVET). O modulovom odbornom vzdelávaní sa na Slovensku už veľmi dávno ani len nehovorilo.

Slovenský akademický a výskumný priestor bojuje dlhé roky s podfinancovaním, podpriemerným postavením v medzinárodnej konkurencii a nízkym záujmom o spoluprácu s praxou. Vlajkové lode poľnohospodárskeho výskumu a inovácií - Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre a Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum - pravidelne obsadzujú spodné priečky v rebríčkoch úspešných žiadateľov o medzinárodné granty. Riešenie aktuálnej situácie v oblasti vedy, vzdelávania a poradenstva nie je jednoduché, prvé kroky, okrem zvýšenia podielu HDP, by však mali smerovať k decentralizácii decentralizovať infraštruktúru pre vedu a výskum a metodické podpore transferu inovácií z akademického/výskumného prostredia do praxe, napríklad prostredníctvom budovania spinoffov a startupov ako súčasť univerzít, resp. inkubátorov miestnych samospráv a priemyselných centier.

Zvýšenie produktívnych investícií do vedy, výskumu a inovácií je možné dosiahnuť podporou sieťovania praxe (SME) s vysokými školami, výskumnými centrami a Slovenskou akadémiou vied. Táto spolupráca by mala smerovať k vytváraniu strategických partnerstiev s cieľom zapojiť sa do rámcových programov EÚ.

1.8. Stratégia „Z farmy na stôl“

Stratégia „Z farmy na stôl“ stanovuje regulačné a neregulačné opatrenia potrebné na vytvorenie účinnejších a odolnejších systémov, ktoré poskytujú zdravé potraviny a zároveň zabezpečujú dôstojný život pre poľnohospodárov v EÚ. Má šesť hlavných cieľov, z ktorých vychádzajú a nadväzujú na strategické ciele Európskej zelenej dohody:

- Prispievať do európskeho programu pre zmenu klímy
- Chrániť životné prostredie (v nadväznosti na stratégiu nulového znečistenia a stratégiu obehového hospodárstva)
- Zachovať biodiverzitu (príspevok k aktualizovanej stratégii pre biodiverzitu do roku 2030)
- Podporovať udržateľnú spotrebu potravín
- Propagovať cenovo dostupné a zdravé jedlo pre všetkých
- Zlepšiť pozíciu poľnohospodárov v hodnotovom reťazci.

Stratégia má veľa prvkov, ktorý zavedenie do života by prispelo k zredukovaniu environmentálnych dopadov našich potravinových systémov. Je príležitosťou pre zlepšenie nášho životného štýlu, zdravia a životného prostredia. Jej uplatnenie nám umožní zabezpečiť kvalitné a cenovo dostupné potraviny zohľadňujúc zdravie ľudí a životného prostredia.

Napríklad zníženú spotrebu červeného mäsa možno nahradiť zvýšením spotreby ovocia a zeleniny. Postupne možno zaviesť elimináciu plastových obalov potravinárskych výrobkov a znížiť emisie v celom výrobnom reťazci od prvovýroby až po finálny produkt. V oblasti živočíšnej výroby je potrebné zlepšiť podmienky chovu hospodárskych zvierat. Rovnako je možné zamerať pozornosť na zníženie miery používania pesticídov a antibiotík v rastlinnej a živočíšnej výrobe, nakoľko sa prejavuje znečistenie pôdy, vody a ovzdušia v dôsledku nadmerného používania pesticídov, antibiotík a chémie.

Osobitnú pozornosť treba venovať zdraviu ľudí vo vzťahu k výžive a jej nezdravým prejavom. Až polovica populácie trpí nadváhou a nesprávnym životným štýlom. Prospešné by bolo zavedenie celoplošného monitoringu ohľadom nutričných hodnôt v potravinárskom segmente.

Problematika plytvania potravinami je na Slovensku málo rozvinutá a vyžaduje si zvýšenú pozornosť.

NÁVRH OPATRENÍ:

Dlhodobého charakteru

1. Prístupovať k pôdohospodárstvu a vidieku ako ku strategickému sektoru.
2. Systematicky na všetkých úrovniach riadenia vytvárať podmienky pre to, aby bol vidiek vnímaný ako príležitosť pre kvalitný životný štýl, zdravie a zdravé životné prostredie pre existujúcu populáciu a zároveň prilákať nováčikov, najmä mladých.
3. Pri všetkých kľúčových rozhodnutiach ohľadom vidieka vychádzať z komunikácie s ľuďmi zdola, zo života a z aktuálnej reality, na základe jej porozumenia, vyhodnotenia fungovania doterajších podporných nástrojov a zohľadňujúc vývoj možných zmien na vidieku. Ľudia hospodáriaci na pôde, gazdovia vytvárajúci hodnoty, si zaslúžia rešpekt a uznanie spoločnosti za široké spektrum prínosov, ktoré jej prinášajú. Sú riešením súčasnej situácie a musíme im dať priestor, aby nás dovedli k zlepšeniu nášho potravinového systému. Osobitne nová generácia mladých gazdov, nezaťažených minulosťou, predstavuje generáciu, ktorá môže regenerovať náš potravinový systém. Nezabúdajúc a využívajúc múdrosť a tradície našich predkov.
4. Len formou úprimnej a konštruktívnej spolupráce všetkých zainteresovaných aktérov je možné dosiahnuť rýchlejší rozvoj. Vyžaduje to aktívnu a transparentnú participáciu všetkých zainteresovaných zložiek v potravinovom reťazci od farmy, spracovania, cez distribúciu a obchod až po prácu so spotrebiteľmi. Nový model spolupráce založený na zasíevaní semienok porozumenia, mierumilovnosti, uznania, rešpektu a lásky k vidieku.
5. Zasadzovať sa za tvorbu a udržanie pracovných príležitostí na vidieku a vytvárať podmienky pre udržanie mladých na vidieku, najmä s ohľadom na starnutie poľnohospodárov. Napriek rapídnemu poklesu zamestnanosti je poľnohospodárstvo na vidieku jedným z najväčších a často jediným zamestnávateľom, najmä pre nízko kvalifikované skupiny obyvateľstva.
6. Nevyhnutnou podmienkou rozvoja je vytvorenie jasného a stabilného podnikateľského prostredia, nakoľko poľnohospodárstvo je biologický proces fungujúci v nestabilnom prostredí vo vzťahu k vývoju počasia ešte zosilneného dopadmi zmeny klímy. S cieľom odstrániť pretrvávajúcu neistotu a neexistenciu jasného smerovania slovenského pôdohospodárstva vypracovať dlhodobú, strednodobú a krátkodobú víziu jeho rozvoja a jej ukotvenie vo forme ústavného zákona s cieľom predísť opakovanému meneniu priorít a smerovania sektora jednotlivými vládami. Prijatie dlhodobej vízie a následnej stratégie rozvoja slovenského pôdohospodárstva a vidieka by sa malo uskutočniť na základe celospoločenského konsenzu. Zabezpečiť sa tým kontinuita, stabilita, jasnosť a strategické smerovanie.
7. Zaviesť trvalú analytickú a prognostickú činnosť voľne dostupnú širokej odbornej a laickej verejnosti, na základe ktorej je potrebné prijímať aj rozhodnutia a za týmto účelom lepšie využiť existujúcu rezortnú výskumnú sieť a rozvinúť spoluprácu s univerzitami a Slovenskou akadémiou vied.
8. Dopady novej transformovanej SPP sa prejaví dvomi kľúčovými spôsobmi: 1. zvýši sa starostlivosť o životné prostredie, ochrana prírody, biodiverzity a 2. zvýši sa dôraz na inovácie, diverzifikáciu poľnohospodárskych a vidieckych aktivít, ako aj na generačnú výmenu s cieľenou podporou pre mladých farmárov.
9. Neustále zlepšovať vzájomnú komunikáciu medzi všetkými zainteresovanými aktérmi formou vytvorenia jednej spoločnej platformy pre diskusiu o kľúčových aspektoch vývoja slovenského

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

pôdohospodárstva na báze zdieľaných hodnôt, ako sú inkluzívnosť, participatívnosť, transparentnosť a otvorenosť. Skutočná spolupráca a vzájomná pomoc a podpora môžu zásadne zmeniť smerovanie slovenského pôdohospodárstva a vidieka.

10. Dôraz musí byť kladený na efektívnejšie využívanie existujúcich verejných zdrojov a zapojenie iných zdrojov, vrátane súkromného sektora. Za týmto účelom bude potrebné vytvoriť legislatívne, inštitucionálne a organizačné predpoklady pre aktiváciu týchto zdrojov.
11. Nevyhnutným predpokladom pre rozvoj je aj práca so spotrebiteľom a osobitne s novou generáciou, deťmi, ktoré cez svoje návyky môžu upraviť aj návyky svojich rodičov a celého okolia. Celoplošné zavedenie učebného predmetu „Zdravá výživa“ do učebných osnov by bolo prospešné, ako aj prepojenie domácej výroby a všetkých zložiek štátnej správy, od škôl, cez úrady, nemocnice atď. až po zastúpenia SR v zahraničí na ambasádach. Budovanie národnej hrdosti je potrebné naprieč celou spoločnosťou.
12. Na zlepšení marketingu slovenských výrobkov sa musia podieľať všetky výrobné články od farmy až po stôl. Marketing by mal byť prioritne zameraný na zvýraznenie aspektu zdravia, kvality a nižšej environmentálnej záťaže. Čím bližšie sa potraviny produkujú pri spotrebiteľovi, tým sú nielen zdravšie a čerstvejšie, ale aj menej zaťažujú životné prostredie, napr. vylučuje sa alebo sa výrazne znižuje preprava a náklady s ňou spojené, ako aj s nakladaním a manipuláciou s tovarom.
13. Lepšie využívať Politiku kvality EÚ, najmä zvýšiť úsilie v oblasti registrácie výrobkov s označením Chránené označenie pôvodu (CHOP), kde má SR v súčasnosti len 2 výrobky a s označením Chránené zemepisné označenie (CHZO), kde má SR v súčasnosti 10 výrobkov. Ako Zaručené tradičné špeciality (ZTŠ) má SR registrovaných 7 výrobkov. Touto formou je možné podporiť výrobu kvalitných originálnych a tradičných poľnohospodárskych výrobkov a potravín a zároveň podporiť kultúru a tradíciu daného regiónu. Je to výborný nástroj na stimuláciu regionálnej výroby a príležitosť vytvoriť kooperačné štruktúry na úrovni regiónov zvyšujúce pridanú hodnotu a uzatvárajúce výrobný cyklus regionálneho produktu. Takéto výrobky sú pre spotrebiteľov atraktívnejšie a svojou vyššou sledovanosťou sú vyššou zárukou bezpečnosti potravín. Spájajú tradičnú výrobu, históriu a ochranu životného prostredia, čím sa vytvára osobitná pridaná hodnota výrobkov.
14. Venovať viac pozornosti téme zmierňovania dopadov a adaptácie na zmenu klímy. Realizujú sa každoročne opatrenia proti suchu alebo záplavám, ale pozornosť treba venovať najmä ich predchádzaniu. Rovnako výrazne treba venovať pozornosť opatreniam zabraňujúcim znižovaniu úrodnosti pôdy a vytvárať predpoklady pre zadržiavanie dažďovej vody v pôde. Budúcnosť produkcie zdravých a čerstvých potravín je založená na budovaní systémov hospodárenia, ktoré podporujú ochranu biodiverzity, ochranu životného prostredia, predchádzajú zmene klímy, vytvárajú prírodné habitáty a vedú k postupnému úplnému odstráneniu používania syntetických hnojív a postrekov.

Krátkodobého charakteru

15. Pri nastavovaní novej SPP EÚ klásť kľúčový dôraz na zvyšovanie produktivity práce a zelené opatrenia pre trvalú udržateľnosť, zdravie a odolnosť nášho potravinového systému a v tomto duchu zvážiť možnosť dodatočného presunu 15% z prvého piliera priamych platieb narušujúcich trh do druhého piliera pre environmentálne a klimatické opatrenia. Týmto by sa podporili tí čo skutočne hospodária na pôde, sú aktívnymi hospodármi vytvárajúcimi hodnoty na vidieku.

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

16. Pri nastavovaní novej SPP EÚ sa riadiť jej hlavným cieľom, ktorým je zvýšiť odolnosť, udržateľnosť a konkurencieschopnosť pôdohospodárskeho sektora, ktorý zaručí produkciu vysoko kvalitných, bezpečných a cenovo dostupných potravín pre svojich obyvateľov, ako aj silnú sociálno-ekonomickú životaschopnosť vidieckych oblastí.
17. Pri nastavovaní podporných mechanizmov motivovať poľnohospodárov, aby zadržovali dažďovú pôdu na svojich pozemkoch.
18. Pri zjednodušovaní poľnohospodárskej politiky klásť hlavný dôraz na zníženie administratívnej záťaže, najmä pre malých a začínajúcich farmárov. Rovnako je potrebné zjednodušiť prístup k informáciám, vzdelávaniu, poradenstvu a výsledkom výskumu.
19. Vysoká administratívna záťaž by sa dala výrazne zjednodušiť elektronickým prepojením rôznych databáz štátnej správy. Riadenie pôdohospodárskej politiky je možné zlepšiť aj lepším prepojením s ostatnými ministerstvami, najmä s Ministerstvom financií SR, Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Ministerstvom životného prostredia SR a inými. Rovnako je potrebné zintenzívniť spoluprácu s miestnou a krajskou samosprávou a obchodom.
20. Zlepšenie spolupráce a budovanie synergii je potrebné aj v oblasti vzájomného prepojenia rastlinnej výroby, živočíšnej výroby a rozvoja vidieka. Sektorový prístup sa doteraz nepreukázal ako najefektívnejší a najvhodnejší.
21. Opätovne treba prehodnotiť daňové zaťaženie poľnohospodársko-potravinárskej produkcie, vrátane výšky DPH na potraviny, miestnych daní ako je daň z pozemkov. Súhrnné daňové zaťaženie by malo byť porovnateľné s ostatnými krajinami v EÚ. Osobitne citlivo a diferencovane treba v tomto kontexte vnímať regióny s hrošími výrobnými podmienkami, s osobitným režimom hospodárenia v chránených krajinných oblastiach a pásmach hygienickej ochrany. Sadzby dane z pozemkov by sa mali zosúladiť s reálnou výnosovosťou pozemkov. Ekologickú produkciu by bolo možné stimulovať zvýhodneným daňovým režimom.
22. Oblasť ekologického hospodárenia je dlhodobu mimo hlavného záujmu a s ohľadom na vývoj na globálnej, ako aj európskej úrovni si vyžaduje nevyhnutnú pozornosť a silné rozvojové stimuly.
23. Budovanie regionálnych a lokálnych odbytových združení. Odbytové organizácie výrobcov sú modelom, ktorý ponúka EÚ a ktorý je adekvátny pre vytváranie rovnováhy na trhu v oblasti odbytu a obchodu s poľnohospodárskymi a potravinárskymi výrobkami. Na Slovensku sa však dlhodobo podceňuje a nevyužíva. Producenti a spracovatelia by sa mali aktívne spájať do odbytových združení, ktoré im prinášajú viaceré výhody, nielen v oblasti odbytu a obchodu, ale aj služieb, či už poľnohospodárskych, ako zdieľanie techniky a spoločný nákup výrobných vstupov (hnojivá, agrochemikálie, biologický materiál, naftu atď.), ale aj v sociálnej oblasti, vytváraním spoločenského zázemia. Získali by tak aj väčší vplyv na tvorbu cien v potravinovom reťazci a posilnili tak svoju trhovú vyjednávaciu silu v potravinovej vertikále. Problematickým sa javí najmä najsť vnútornú dohodu na cenách. Nastal čas urobiť viac pre dosiahnutie kompromisu, ktorý by bol pre všetkých zúčastnených výhodný.
24. Zvýšiť podiel potravinárskych výrobkov s vysokou pridanou hodnotou. V rámci podporných mechanizmov by mali mať prioritu alebo zvýhodnenie projekty zamerané na podporu domácej produkcie s vysokou pridanou hodnotou s pozitívnym dopadom na zamestnanosť a na zníženie

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

dovozu agropotravinárskych výrobkov s cieľom postupne redukovať neustále sa prudko prehlbujúce saldo obchodnej bilancie s poľnohospodársko-potravinárskymi výrobkami.

25. Zvýšenie špecializácie na regionálne špecifické výrobky. Regionálne špecifické výrobky vytvárajú predpoklad pre využitie všetkých článkov výrobného procesu v rámci daného regiónu, vrátane jeho marketingu a realizácie na regionálnom trhu. Podporujú zamestnanosť v regióne a zabezpečujú lokálny, resp. regionálny odbyt výrobkov na miestnych a regionálnych trhoch s pozitívnym dopadom na zvýšený predaj domácej produkcie a kvalitu vidieckeho života.
26. Zníženie zaťaženia pôdy a následne znižovanie jej úrodnosti. Poľnohospodárska pôda je národným bohatstvom. Jej hospodárske využívanie musí rešpektovať požiadavky jej ochrany a zveľaďovania, ako zachovania pre ďalšie generácie. Potrebné je posilniť zosúladenie poľnohospodárskeho využívania pôdy s požiadavkami ochrany prírody a celkovej ekologickej rovnováhy krajiny. Dodržiavanie tejto zásady je základnou civilizačnou požiadavkou na ochranu prírodných zdrojov krajiny a životného prostredia celkom a podmienkou ozdravenia výživy.
27. Zachovanie biodiverzity. Vykonávanie povrchových opráv našich existujúcich potravinových systémov už nepostačuje. Potrebujeme zásadné zmeny, v ktorých využitie poľnohospodárskej biodiverzity môže zohrávať kľúčovú úlohu. Bez nej žiadny potravinový systém nie je trvalo udržateľný. V minulosti Historicky ľudia konzumovali asi 7 000 druhov rastlín a 40 druhov zvierat. Táto rozmanitosť bola základom dobrej výživy a produktivity v mnohých a rôznorodých prostrediach, ktoré ľudia nazývali domov. Napriek tomu dnes celosvetovo dominuje iba 12 plodín a 5 druhov zvierat. Napríklad pôdny uhlík sa v poľnohospodárskych systémoch s vysokou rozmanitosťou môže zdvojnásobiť. Diverzifikované systémy prinášajú vyššie výnosy. Škodcovia a choroby môžu byť lepšie zvládnuté s poľnohospodárskou biodiverzitou ako so syntetickými pesticídmi.
28. Revitalizácia vzťahu s obchodom. V sektore badať dlhodobo zlé vzťahy medzi obchodníkmi a poľnohospodárskou obcou, ktoré sa dajú odstrániť len pravidelnou úprimnou, vecnou a konštruktívnou komunikáciou. Za týmto účelom je potrebné vytvoriť platformu a aktívne sa jej venovať.
29. Zaoberať sa tým, ako by bolo možné zľahčiť prístup ku komerčnému financovaniu a poisteniu.
30. V oblasti potravinárstva chýba lepšie technologické vybavenie na produkciu kvalitnejších a žiadanejších potravín. Nedostatočne sú využívané existujúce kapacity a je nízka úroveň prenosu inovácií do praxe. Problémom zostáva, že väčšina spracovateľských podnikov je v zahraničných rukách.
31. Prekonať sústavný boj/napätie medzi malými a veľkými a medzi rôznych organizáciami a združeniami.
32. Zvýšenú pozornosť venovať mladým, malým, rodinným a začínajúcim farmárom.
33. Komplikované a často netransparentné konania v rámci Pôdohospodárskej platobnej agentúry by sa dali odstrániť zavedením objektívnych bodovacích kritérií a ich publikáciou ihneď po vyhodnotení projektov, sfunkčnením PPA v oblasti administrácie projektov, dodržiavaním zákonných lehôt zo strany PPA atď.

34. Pri rozhodovaní o verejnej podpore investícií by bolo vhodné zaviesť kritérium pridanej hodnoty výsledného produktu a zohľadniť spoluprácu medzi subjektmi na jednotlivých úrovniach od prvovýroby cez spracovanie surovín až po výsledný produkt a jeho realizovanie na trhu.

ZÁVER

Slovenské pôdohospodárstvo a vidiek majú všetky predpoklady na to, aby boli úspešné a napreovali a najmä, aby spoločne rozvíjali všetky časti krajiny. Stačí si zapnúť bezpečnostný pás (prijatť dlhodobú víziu a stratégiu), uvoľniť ručnú brzdu (trvalo, jasne a systematicky podporovať a prioritizovať) a pridať na plný plyn (všetci aktéri spolupracujú s rovnakou motiváciou). Po takmer 17 rokoch členstva v EÚ je najvyšší čas naučiť sa skutočne efektívne využívať dostupné zdroje cez SPP EÚ tak, aby sa zvyšovala konkurencieschopnosť slovenského pôdohospodárstva a vidieka a opätovne naštartovala sebestačnosť slovenskej produkcie za aktívnej účasti všetkých zainteresovaných aktérov.

Ak chceme na Slovensku obnoviť potravinový systém, ktorý poskytuje výživu a zdravie našim telám, životnému prostrediu a komunitám na vidieku, tak nevyhnutne potrebujeme zvýšiť úsilie a spoluprácu všetkých zainteresovaných aktérov a zaviesť nové metódy práce zamerané na ochranu, zveľaďovanie a rozvoj slovenského vidieka. Slovensko potrebuje modernú, jasnú a stabilnú pôdohospodársku politiku s dlhodobou víziou reagujúcou na aktuálne globálne a európske výzvy v kontexte národných potrieb a potenciálu a podporujúcou trvalo udržateľný rozvoj vidieka.

Zmeny, ktoré nevyhnutne musia v poľnohospodárskej a potravinárskej produkcii na Slovensku nastať musia byť zásadného charakteru s cieľom zabezpečiť potravinovú bezpečnosť krajiny cez zvýšenie domácej diverzifikácie a produkcie kvalitných potravín trvalo udržateľným spôsobom. V tomto duchu sú v štúdií navrhnuté konkrétne odporúčania pre jednotlivých zainteresovaných aktérov ako aj prierezové spoločné pre všetkých. Aktuálne prebiehajúca diskusia k budúcej podobe SPP EÚ po roku 2020 je príležitosťou na okamžité uvedenie nových metód práce do praxe.

Nevyhnutným predpokladom úspešnosti zmien je spoločenské pochopenie a uznanie významu poľnohospodárskeho obhospodarovania územia ako krajinytvorného, ekologického a sociálno-stabilizačného faktora. Realizácia pôdohospodárskej politiky má širší dopad a presahuje rámec samotného rezortu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka. Týka sa súhrnne podpory ekologicko-podnikateľských aktivít, krajinytvorných funkcií poľnohospodárstva, sociálnych a kultúrnych aspektov vidieckeho života, ako aj zachovávaní životaschopného vidieka.

Pre odstránenie bariér je v prvom rade potrebné pochopenie. Tak ako ktorýkoľvek doktor potvrdí, že nie je možné skúmať iba jeden orgán v tele, aj keď je vašou špecializáciou, musíme najskôr porozumieť celému telu a chémii, ktorá ním prúdi, rovnako musíme na základe vyššie prezentovaných analýz poznať celkový kontext, aby sme lepšie pochopili celý systém. Nemôžeme skúmať len jednu prísadu do polievky, ale musíme sa snažiť pochopiť celú polievku. Všetko so všetkým súvisí a vzájomne sa ovplyvňuje.

K zvýšeniu konkurencieschopnosti slovenského pôdohospodárstva a vidieka vedie na oko jednoduchá cesta, síce plná prekážok, ale s jasnou motiváciou a pri zapojení všetkých aktérov, ľahko dosiahnuteľná.

Prvotným základným predpokladom je prijatie a skutočná realizácia celospoločenského rozhodnutia, že pôdohospodárstvo a vidiek, ako aj potravinová bezpečnosť sú pre Slovensko strategickými z hľadiska jeho ďalšieho rozvoja.

II. DIVERZIFIKÁCIA VIDIECKEJ EKONOMIKY

Úvod

Poľnohospodárstvo vo vidieckych oblastiach nevytvára v súčasnom období dostatok pracovných príležitostí. Tieto oblasti sú najviac postihnuté negatívnym dopadom transformácie hospodárstva. Diverzifikácia vidieckej ekonomiky predstavuje zdroj nových pracovných príležitostí založených na miestnych prírodných, materiálnych a ľudských zdrojoch a tvorbu dodatočných príjmov ako u vidieckeho obyvateľstva, tak aj u poľnohospodárskych podnikateľských subjektov s ohľadom na spravodlivé pracovné miesta a príjmy. Rozvoj a zachovanie zamestnanosti je jedným z kľúčových prvkov udržania osídlenia na vidieku. Diverzifikácia ekonomických aktivít tvorí významnú súčasť politiky trvalo udržateľného rozvoja vidieka. Zároveň je potrebné pružne reagovať na nové výzvy medzi ktoré patrí dekarbonizácia, zmena klímy, digitalizácia, generačná výmena, integrácia nových migrantov a sociálna inovácia.

1.1. Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam

Cieľom diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym aktivitám je rozvoj nepoľnohospodárskych aktivít a zvyšovanie vidieckej zamestnanosti prostredníctvom: rozširovania alternatívnych zdrojov príjmov cestou zriaďovania doplnkových výrobných podnikov nepoľnohospodárskeho charakteru a tvorby nových a zachovania už existujúcich pracovných miest.

2.1.2. Podpora činností v oblasti vidieckeho cestovného ruchu

Cieľom je podporiť rozvoj nízko-kapacitného ubytovania, certifikovaného ubytovania na vidieku a marketing služieb cestovného ruchu. Dôležitou oblasťou pri využívaní objektov v rámci cestovného ruchu je ich náležitá propagácia a vytvorenie internetových rezervačných systémov, ktoré zabezpečia ich lepšiu využiteľnosť, zvýšenie návštevníkov danej oblasti, a tým vytvorenie dodatočných príjmov a stabilizáciu obyvateľstva vo vidieckom priestore.

2.1.3. Vzdelávanie a informovanie

Cieľom je skvalitniť a podporiť ľudský potenciál ako základnú podmienku pre zlepšenie kvality života na vidieku prostredníctvom poskytovania potrebných vedomostí, zručností a informácií pre:

- zlepšenie komunikácie a propagácie vo vidieckom priestore;
- poradenstvo v oblasti celoživotného vzdelávania;
- využívanie informačných a komunikačných technológií;
- trvalú udržateľnosť životného prostredia, tradičné vidiecke postupy, remeslá a kvalitné lokálne výrobky;
- manažment podnikov, ktoré svoju činnosť diverzifikujú do nepoľnohospodárskych oblastí;
- realizáciu zámerov obcí v záujme svojho rozvoja s cieľom zatraktívnenia vidieckeho priestoru a zvýšenia kvality života na vidieku;
- zástupcov obcí v rámci aktivít zameraných na trvalo udržateľnosť a renováciu kultúrnej, prírodnej krajiny a rozvoj obcí;
- vznik medzisektorových partnerstiev, PPP a záujmových združení.

2.1.4. Obnova a rozvoj obcí, občianskej vybavenosti a služieb

Cieľom je podpora zameraná na:

- zabezpečenie chýbajúceho občianskeho vybavenia (rekreačné zóny, ihriská, tržnice, amfiteátre, autobusové zastávky a pod.). Výstavbou a rekonštrukciou obecných stavieb a

objektov budú vytvorené podmienky pre spolkovú činnosť, pre prácu s internetom, vzdelávacie aktivity a pod.

- rekonštrukciu a modernizáciu dopravnej infraštruktúry (miestne komunikácie), vodohospodárskej infraštruktúry (vodovody, kanalizácie), ďalšej technickej infraštruktúry (mosty, lávky, verejné osvetlenie, chodníky, cyklotrasy, a na zlepšenie vzhľadu obcí (verejné priestranstvá, parky).

2.2. Nová Spoločná poľnohospodárska politika EÚ a diverzifikácia vidieckej ekonomiky

Reformovaná a modernizovaná SPP EÚ predstavuje jedinečnú príležitosť nastaviť ju tak, aby zodpovedala potrebám vidieka a zabezpečil sa tak jeho rozvoj a zvýšila sa jeho odolnosť na rôzne výkyvy či už prírodné, ekonomické, klimatické alebo krízové situácie, ako napr. súčasná pandémia COVID.

SPP na nové obdobie rokov 2023 – 2027 sa bude naďalej zakladať na dvojpilierovej štruktúre:

- Z piliera I (trhové opatrenia a priame platby) sa bude poskytovať priama podpora poľnohospodárom a financovať trhové opatrenia. Predovšetkým vďaka novej environmentálnej štruktúre bude prispievať k vyššej miere ambicióznosti spoločnej poľnohospodárskej politiky v oblasti životného prostredia a klímy. Opatrenia v rámci piliera I budú podobne ako v súčasnom rozpočtovom období financované v plnej miere z rozpočtu EÚ.
- Z piliera II (rozvoj vidieka) sa budú zabezpečovať osobitné klimatické a environmentálne verejné statky, zvyšovať konkurencieschopnosť odvetví poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, podporovať diverzifikáciu ekonomických činností a kvalita života a práce vo vidieckych oblastiach vrátane regiónov s osobitnými obmedzeniami. Opatrenia v rámci piliera II budú spolufinancované členskými štátmi.

2.3. Nová dlhodobá vízia pre vidiek

Nová dlhodobá vízia pre vidiecke oblasti by sa mala pretransformovať na konkrétny politický rámec – program rozvoja vidieka. V rámci programu rozvoja vidieka by sa mal navrhnuť súbor integrovaných politík, ktoré posilnia vidiecke spoločenstvá a umožnia im premeniť výzvy na výhody.

Program pre rozvoj vidieka by mal:

- zabezpečiť, aby vzájomne prospešné prepojenia medzi vidiekom a mestami boli začlenené do všetkých politík EÚ v súlade s cieľmi územnej súdržnosti a aby sa v čo najväčšej možnej miere využívala silná vzájomná závislosť medzi vidieckymi a mestskými oblasťami;
- diverzifikovať vstupné body a začleniť otázky vidieka do všetkých politík EÚ. Potreby vidieckych oblastí presahujú rámec toho, čo môže politika rozvoja vidieka dosiahnuť, no finančné prostriedky EÚ, ktoré sú v súčasnosti dostupné, sú nepostačujúce z hľadiska kvantity aj kvality;
- harmonizovať rôzne nariadenia a znovu začleniť Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka do nariadenia o spoločných ustanoveniach s cieľom podporiť a uľahčiť projekty financované z viacerých zdrojov vo vidieckych oblastiach, ktoré nemusia nevyhnutne súvisieť s poľnohospodárstvom;
- monitorovať výdavky EÚ prostredníctvom prístupu na základe posúdenia vplyvu na vidiecke oblasti;
- prehodnotiť typológiu mesta a vidieka s cieľom zlepšiť zameranie podpory;
- posilniť úlohu miestnej a regionálnej úrovne pri rozvoji a riadení politík rozvoja vidieka;
- bojovať proti vyludňovaniu a sociálnemu vylúčeniu prostredníctvom podpory iniciatív inteligentných obcí a sociálnych inovácií a odstránenia digitálnej priepasti;

Potreba vypracovať skutočný program na oživenie vidieka s cieľom:

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

- podporovať udržateľné a dynamické vidiecke spoločnosti, podporovať podnikanie,
- podporovať zamestnanosť a tvorbu pracovných miest,
- zlepšovať digitálnu a infraštruktúrnú pripojiteľnosť,
- maximalizovať potenciál vidieckeho cestovného ruchu v zdravom a rozmanitom prírodnom a poľnohospodárskom prostredí
- zahrnúť kreativitu a kultúrny potenciál vidieckych oblastí.

Otázky, ktoré treba riešiť v záujme väčšej diverzifikácie vidieckej ekonomiky

1 Diverzifikované poľnohospodárstvo založené na vedomostiach

- Intenzifikácia a technologické zlepšenia v poľnohospodárstve otvárajú nové príležitosti v oblasti zamestnanosti v rôznych sprievodných činnostiach, ako je napríklad doprava, balenie, skladovanie, predaj a údržba strojných zariadení, kontrola kvality atď.
- Nové príležitosti pre budúci rozvoj a zníženie skrytej nezamestnanosti môže priniesť aj diverzifikácia v samotnom poľnohospodárstve smerom k pridanej hodnote poľnohospodárskych výrobkov: ekologické poľnohospodárstvo, produkcia kvalitných potravín a mäsa, výrobky s chráneným zemepisným označením, domáce tradičné potraviny atď.

2 Investície do vidieckej infraštruktúry

- Kvalitná infraštruktúra, ako sú napríklad cesty, rozvod vody a elektriny, informačné a telekomunikačné služby, môže podnietiť rozvoj poľnohospodárskych aj nepoľnohospodárskych podnikov. Kvalitná infraštruktúra zároveň zlepšuje životnú úroveň vidieckych domácností tým, že zvyšuje mobilitu a dostupnosť sociálnych služieb, vrátane zdravotníctva a vzdelávania.

3 Rozvoj ľudského kapitálu

- Vzdelanejšia a prispôsobivejšia vidiecka pracovná sila bude mať lepšie vyhliadky pri hľadaní pracovného miesta mimo poľnohospodárstva. Je obzvlášť dôležité zabezpečiť, aby programy odbornej prípravy boli v súlade s požiadavkami programov na diverzifikáciu vidieckej ekonomiky. Mimoriadny význam majú programy celoživotného vzdelávania, predbežnej kvalifikácie a zlepšenia manažérskych poznatkov a zručností.

4 Vytváranie vhodného prostredia na podnikanie

- K diverzifikácii hospodárskych činností a predchádzaniu odchodu mladých ľudí z vidieka by prispela aj podpora podnikania, dostupnosť úverov prispôbovaných vidieckemu obyvateľstvu a rýchlejší postup pri zriaďovaní malých a stredných podnikov na vidieku. Neatraktívne daňové systémy, zdĺhavé postupy registrácie podnikateľských subjektov, nevyhovujúca infraštruktúra a nedostatok vzdelaných mladých ľudí sú všetko faktory, ktoré kladú prekážky novým investíciám a novým podnikom.

5 Budovanie efektívnych doplnkových a poradenských služieb

- Doplnkové a poradenské služby by mali prejsť od poskytovania odborného poradenstva poľnohospodárom k inovatívnejšiemu prenosu znalostí a informácií na základe dopytu. Moderné doplnkové služby by mali vychádzať v ústrety potrebám veľkej časti vidieckeho obyvateľstva (spotrebiteľov, podnikateľov, poľnohospodárov atď.)

6 Tvorba nových pracovných príležitostí

- Nové pracovné príležitosti, najmä pre najzraniteľnejšie skupiny, ktoré tvoria ženy a mladí ľudia, môže priniesť aj rozvoj sociálnych podnikov.

7 Podpora prístupov „zdola nahor“

- Je potrebné lepšie prepojenie medzi rôznymi subjektmi pôsobiacimi na vidieku a ich lepšia koordinácia, a to vertikálne (orgány štátnej správy a samosprávy na rôznych úrovniach – celoštátne, regionálne a miestne) aj horizontálne (podnikatelia, profesijné združenia, poľnohospodári atď.). Pri zavádzaní politik miestneho rozvoja by mala byť väčšia koordinácia medzi príslušnými inštitúciami a mal by sa uplatňovať rozhodovací proces „zdola nahor“.

8 Cestovný ruch a agroturistika

- Vidiecky cestovný ruch je významnou výzvou pri rozvoji vidieka. Slovensko ponúka zachovalé prírodné, kultúrne a historické dedičstvo a vysoko kvalitné potraviny. Ekoturistika a nové trendy udržateľného rozvoja propagujúce zdravé životné prostredie a zdravý životný štýl vrátane ekologických výrobkov a ekologických potravín,
- Aktívni turisti, ktorí navštevujú vidiecke oblasti, vyžadujú služby na vysokej úrovni, pohodlné ubytovanie a rôzne zábavné a kultúrne aktivity. Rozvoju vidieckeho cestovného ruchu stále bráni viacero prekážok: chabá infraštruktúra, nedostatočne rozvinuté značky regionálnych výrobkov, malá ubytovacia kapacita a nízka kvalita ubytovania, nedostatočné označenie turisticky zaujímavých lokalít, chýbajúca správa turistických destinácií atď. Vhodným prostriedkom na lepšie využívanie miestneho rozvojového potenciálu v budúcnosti by mohli byť aj komplexnejšie cezhraničné projekty.

9 Energia z obnoviteľných zdrojov

- Vo vidieckych oblastiach umiestnené elektrárne využívajúce obnoviteľné zdroje energie, t. j. energetické plodiny, zariadenia na výrobu bioplynu, výroba biopalív, výroba peliet a brikiet, veterné elektrárne atď. sú potenciálnym zdrojom zamestnanosti a príjmov.

2.4. Ďalšie dlhodobejšie opatrenia

Pandémia Covid-19 a jej dopad

Súčasná kríza spôsobená pandémiou odhalila a prehĺbila dôsledky viacerých dlhodobých hrozieb, ktorým čelia vidiecke oblasti, a potvrdila naliehavú potrebu oživiť vidiek vo všetkých regiónoch EÚ. Vidiecke oblasti a vidiecke mestá a obce, okrem iného, dramaticky zasiahlo zníženie dopytu po poľnohospodárskych výrobkoch v dôsledku zastavenia cestovného ruchu a ubytovacích a stravovacích služieb, neschopnosť zabezpečiť sezónnu pracovnú silu, výrazná sociálna izolácia a porovnateľne vyššia zraniteľnosť voči pandémii v dôsledku obmedzených služieb poskytovaných v malých regionálnych nemocniciach;

Z dlhodobejšieho hľadiska sa v dôsledku pandémie môže zmeniť spôsob spotreby a výroby, návyky súvisiace s prácou na diaľku, význam kvality života a formy mobility, ktoré môžu predstavovať nové príležitosti pre udržateľný rast vo vidieckych regiónoch, predovšetkým v tých, ktoré sú úzko a dobre prepojené s metropolitnými centrami. Prehodnotenie globalizácie výrobných reťazcov by mohlo takisto priniesť nové príležitosti v niektorých vidieckych oblastiach;

Vidiecke regióny majú veľký potenciál prinášať riešenia súčasných a vznikajúcich výziev a môžu významne prispieť k dosiahnutiu cieľov udržateľného rozvoja a európskej zelenej dohody tým, že budú reagovať na zmenu klímy, stratu biodiverzity a hospodársky pokles; poskytovaním opatrení týkajúcich sa zmierňovania emisií skleníkových plynov, biotopov a ekonomických príležitostí prostredníctvom udržateľnej výroby potravín a energie z obnoviteľných zdrojov.

Vyludňovanie vidieka

S vývojom poľnohospodárstva sa tvorba pracovných miest sústreďuje najmä okolo mestských centier, v dôsledku čoho dochádza k poklesu poskytovania služieb na vidieku. Vyludňovanie si vyžaduje nový spôsob uvažovania o rozvoji vidieka, na základe ktorého sa pokles počtu obyvateľov nevníma ako bremeno, ale ako potenciálna pozitívna príležitosť.

Akceptovanie poklesu počtu obyvateľov môže pomôcť preorientovať vidiecke politiky a rozhodnutia o investíciách na oživenie rastu na ekologickejšom a menšom základe, poskytnúť nové príležitosti na inovácie a modernizáciu správy vecí verejných a verejných služieb prostredníctvom holistickejších, proaktívnejších a lokalizovanejších stratégií.

Podpora práce z domu a digitalizácie

Využiť potenciál mobilnej práce a práce na diaľku, na ktorý poukazuje súčasná pandémia, pokiaľ ide o to, čo by sa mohlo dosiahnuť vo vidieckych oblastiach, ak by boli k dispozícii služby;

Územný marketing

Vidiecke oblasti musia zlepšiť svoj imidž a propagovať lepšiu kvalitu života občanov, ktorí sa rozhodnú žiť v týchto oblastiach. Možno to dosiahnuť prostredníctvom rozvoja regionálneho zastúpenia, podporných politík a lepšej komunikácie o ponukách práce vrátane pracovných možností na diaľku dostupných v regióne;

Generačná výmena

Je dôležitý osobitný dôraz na potreby mladých ľudí s cieľom povzbudiť ich, aby zostali vo vidieckych oblastiach, a poskytnúť im vhodné možnosti vzdelávania a odbornej prípravy na miestnej úrovni a zabrániť tomu, aby museli odchádzať z dôvodu štúdia (a to prípadne aj prostredníctvom diaľkového vzdelávania).

Zmodernizovaná ponuka odborného vzdelávania na vidieku

Prispôsobenie sa celosvetovým podmienkam hospodárskej súťaže a potrebám miestnych podnikov a aby sa ďalej rozvíjalo financovanie z ESF vyčlenené na odbornú prípravu vo vidieckych oblastiach.

Proaktívnejšie podporovať a pomáhať pri usídľovaní žien vo vidieckych oblastiach, prostredníctvom podpory činností, ktoré pomáhajú poľnohospodárom, aby mohli ľahšie zosúladiť pracovný a súkromný život.

Ekologický rast

Využívať príležitosti rozvíjať miestne energetické a potravinové ekosystémy a silnejšiu integráciu vidieka a miest.

Prostredníctvom európskej zelenej dohody a stratégie z farmy na stôl sa môžu vytvárať pracovné miesta a zabrániť unikaniu hospodárstva z vidieckych oblastí. Investície by sa mali zameriavať na udržateľné projekty, ktoré sú vedené komunitou a zamerané na modely obehového hospodárstva, ktoré zlepšujú výrobné postupy, vytvárajú pracovné miesta a znižujú uhlíkovú stopu.

Podporovať hlbšiu ekologizáciu SPP, ktorá je hlavnou politikou a finančným prostriedkom na implementáciu európskej zelenej dohody, stratégie „z farmy na stôl“ a stratégie EÚ v oblasti biodiverzity v nadchádzajúcich rokoch vo vidieckych oblastiach.

V oblasti vzdelávania, aby boli poľnohospodári vyškolení a mali finančné prostriedky na to, aby v udržateľnom obhospodarovaní pôdy a možnostiach uvádzania potravín na trh, ako aj popri výrobe potravín dokázali nájsť aj ďalšie príležitosti, najmä v oblasti energetiky, cestovného ruchu, ukladania uhlíka a v miestnych ekosystémoch. Podporiť vytváranie spoločných družstiev malých výrobcov vo všetkých odvetviach.

Digitálna pripojiteľnosť

Investície do rozvoja vidieka musia mať prioritu s cieľom zabezpečiť, aby vidiecke oblasti mali primeranú infraštruktúru týkajúcu sa digitálnej pripojiteľnosti, napríklad digitálne a inovačné centrá, ktoré uľahčujú prácu na diaľku, podnikateľský priestor a poskytovanie odbornej prípravy zameranej na využívanie nových technológií na podporu a marketing produktov spojených s daným miestom.

Vysokorýchlostné telekomunikačné siete majú zásadný význam pre hospodársky rast a treba sa usilovať zaručiť rovnakú kapacitu pre všetky regióny v súlade s cieľmi stanovenými v Digitálnej agende pre Európu do roku 2020.

Prístup k službám

Zabezpečiť prístup k základným službám, ako sú zdravotnícke služby (všeobecný lekár), poštové, bankové a poisťovacie služby vo vidieckych oblastiach, politická účasť a prístup k umeniu a kultúre.

Je potrebné zabezpečiť, aby udržateľné/inovatívne dopravné systémy umožňovali prístup k základným službám. Pričom zároveň existuje súvislosť medzi nedostatočnou dostupnosťou digitálnou infraštruktúrou a nedostatočným prístupom k službám. Centrá možno rozvíjať na viacúčelové použitie, ako je práca na diaľku, odborná príprava, zdravotné strediská a elektronické zdravotné strediská, kaviarne, pošta, tvorivý priestor, mobilné výrobné laboratóriá (FabLab) a komunitné centrá.

Kvalita života

Hospodársky rast a tvorba pracovných miest sú dôležité, ale okrem toho treba v dostatočnej miere zabezpečiť poskytovanie služieb, bývanie, vzdelávanie, celoživotné vzdelávanie a zdravotníctvo, aby vidiecke oblasti boli nielen udržateľné, ale aj príťažlivé miesta na život.

Pripraviť inovatívny akčný plán na riešenie nedostatočného dopravného prepojenia na vidiecke regióny a podporiť udržateľnú mobilitu pre všetkých prostredníctvom propagovania nových, čistých alternatívnych spôsobov dopravy osôb a tovaru (elektronické vozidlá, alebo vozidlá na vodíkový pohon, car-sharing, car-pooling a kombinácia rôznych druhov služieb na zníženie nákladov – doprava podľa dopytu).

Podporiť spoluprácu medzi obcami, tzv. „recipročné zmluvy medzi mestami a vidiekom“, v ktorých sa uznáva rozmanitosť vidieckych oblastí a vyvíja sa úsilie podporovať prepojenia medzi mestom a vidiekom; Polycentrický prístup k územnému plánovaniu si vyžaduje širšie stratégie, ktoré uznávajú význam polycentrickej mestskej siete pre rozvoj oblastí spojených s týmito metropolitnými oblasťami vrátane malých a stredne veľkých miest, ktoré sa nachádzajú v blízkosti. Cieľom je odstrániť rozdiely medzi mestskými a vidieckymi oblasťami prostredníctvom podpory vzájomne prospešných partnerstiev v takých oblastiach, ako je životné prostredie a energetická transformácia, hospodársky rozvoj, kvalita služieb a administratívne usporiadanie.

Prostredníctvom sociálnej inovácie hľadať riešenie problémov vidieka, ako je vystáhovalectvo, diverzifikácia vidieckych podnikov, zmena klímy, meniace sa životné štýly a reštrukturalizácia vidieckych ekonomík.

Inteligentné vidiecke oblasti a obce

Zaviesť ciele opatrenia na podporu oživenia vidieckych oblastí ako udržateľných miest na život a prácu nielen cez zabezpečenie širokopásmového pripojenia, ale aj prostredníctvom hľadania inteligentných spôsobov, ako zaistiť dodávky energie a služby pre spoločenstvá, a o skutočnú novú revolúciu, pokiaľ ide o to, ako integrovať zariadenia vo vidieckych oblastiach.

Tieto opatrenia realizovať aj prostredníctvom opatrení Európskej siete pre rozvoj vidieka, ktoré môžu členské štáty prijať na podporu inteligentných obcí, a tým aj sociálnych inovácií, vrátane spolupráce (najmä LEADER), výmeny poznatkov, sietí SPP, usadenia sa mladých poľnohospodárov a vidieckych startupov, investícií atď.

Záver

Poľnohospodárstvo vo vidieckych oblastiach nevytvára v súčasnom období dostatok pracovných príležitostí.

Sťahovanie predovšetkým mladých ľudí do väčších miest z dôvodov nedostatočných pracovných príležitostí a nízkych miezd na vidieku a upadajúci agrosektor by mohli viesť k jeho vyľudneniu, ak sa táto situácia nebude riešiť.

Diverzifikácia vidieckej ekonomiky predstavuje zdroj nových pracovných príležitostí založených na miestnych prírodných, materiálnych a ľudských zdrojoch a tvorbu dodatočných príjmov ako u vidieckeho obyvateľstva, tak aj u poľnohospodárskych podnikateľských subjektov s ohľadom na spravodlivé pracovné miesta a príjmy.

Oblasť vytvárania pracovných miest na vidieku je prioritne riešená prostredníctvom podpory tvorby a rozvoja nepoľnohospodárskych činností, a to najmä poskytovaním služieb a spracovaním produktov nepoľnohospodárskeho charakteru, podporou relaxačných a rekreačných aktivít na vidieku, čím by malo dôjsť k stabilizácii a posilneniu vidieckej ekonomiky a generovaniu nových pracovných miest.

Pre rozvoj vidieckej zamestnanosti je rozhodujúci počet a stabilita podnikateľských subjektov, ktoré sa vo vidieckych oblastiach nachádzajú. Podpora tvorby a rozvoja nepoľnohospodárskych činností mikro a malých podnikov vo vidieckych oblastiach vrátane diverzifikácie poľnohospodárskych subjektov vrátane subjektov lesného hospodárstva, umožní ich stabilizáciu a naopak podpora na začatie podnikania mladých farmárov a malých fariem prispeje k zvyšovaniu počtu podnikateľských subjektov, čo povedie k rastu zamestnanosti. K zvyšovaniu zamestnanosti na vidieku tiež prispieva podpora investícií do lesných technológií, spracovania, mobilizácie a marketingu lesných produktov.

Podpora vidieckej ekonomiky by mala byť sústredená do oblastí zameraných na využívanie potenciálu pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, zabezpečovania komunálnych služieb, poskytovania sociálnych služieb a v prípade poľnohospodárskych a lesohospodárskych podnikov aj do oblasti spracovania a marketingu nepoľnohospodárskych produktov.

Pri návrhu a zavádzaní politík rozvoja vidieka je potrebné lepšie prepojenie medzi rôznymi subjektmi pôsobiacimi na vidieku a ich lepšia koordinácia, a to vertikálne (orgány štátnej správy a samosprávy na rôznych úrovniach – celoštátne, regionálne a miestne) aj horizontálne (podnikatelia, profesijné združenia, poľnohospodári atď.), malo by sa presadzovať uplatňovanie rozhodovacieho procesu „zdola nahor“.

III. OBČIANSKA ANGAŽOVANOSŤ

3.1. Definícia

Participácia je zapojenie, spoluúčasť, spolurozhodovanie, aktívny postoj, prítomnosť v občianskom a komunitnom živote. Účasť verejnosti znamená schopnosť všetkých zainteresovaných alebo záujemcov zastupovať ich záujmy alebo návrhy pri tvorbe plánov, programov, politik alebo právnych aktov. Verejnosťou sa rozumie otvorená a neobmedzená skupina ľudí, všetci členovia a formy organizovania spoločnosti. Koncept verejnosti zahŕňa jednotlivcov i skupiny ľudí. Skupiny môžu mať ad-hoc cieľ (občianske iniciatívy vytvorené spravidla v spojení s konkrétnym projektom alebo cieľom, majúce veľmi voľnú organizačnú štruktúru) alebo môže byť utvorené okolo osobitného dlhodobého cieľu s jasnou organizačnou štruktúrou (= organizovanej verejnosti).

Je to filozofia, beh na dlhé trate, skupinový pilot, hra na pretláčanie, tanec na tenkom ľade, priateľský dialóg, spoločný zážitok. Zapojenie, spoluúčasť, spolurozhodovanie, aktívny postoj, prítomnosť v občianskom a komunitnom živote.

Občania využívajú rôzne formy aktívneho občianstva:

- dohodnú sa, že fyzicky dopomôžu k tomu, aby si skrášlili alebo zlepšili prostredie, v ktorom žijú
- zorganizujú verejnú diskusiu na rôzne témy, ktoré súvisia s daným mestom, či obcou
- spíšu petíciu, aby takýmto spôsobom dali najavo, že je nutné zaoberať sa problémami
- ľudia blogujú, a tým verejne prezentujú svoj postoj a názor.

1.2. Občianska angažovanosť, participácia – strategická priorita štátu

Na Slovensku zavádzanie participácie do praxe prípravy a tvorby verejných politik prebieha na národnej úrovni od roku 2011. Následne bol zriadený **Inštitút Splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a jemu podriadeného Úradu**. V [predkladacej správe k Uzneseniu vlády SR č. 134/2011](#) má pôsobenie splnomocnenca „prispiieť k tomu, aby zainteresovaní aktéri z verejného sektora, podnikateľského sektora, politickej sféry a médií, ako aj široká verejnosť lepšie rozumeli potrebe a významu občianskej spoločnosti, aby sa cítili jej súčasťou a aby s ňou intenzívnejšie komunikovali. Inštitút splnomocnenca má zároveň podporiť to, aby títo aktéri prostredníctvom partnerských vzťahov umožňovali rozvoj mechanizmov občianskej participácie.“

Splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti má postavenie poradného orgánu vlády Slovenskej republiky. Prostredníctvom akčných plánov, schvaľovaných uzneseniami vlády SR, splnomocnenec manažuje dve základné agendy: [Iniciatíva pre otvorené vládnutie](#) a Konceptia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku.

V dlhodobom horizonte sa splnomocnenec snaží o dosiahnutie týchto troch cieľov:

1. Verejná správa priateľská k verejnosti
2. Verejnosť aktívne participujúca na správe vecí verejných
3. Stabilné postavenie MNO ako inštitúcií aktívnej verejnosti, zlepšenie ich legislatívneho ukotvenia a podmienok pre ich fungovanie

Splnomocnenec a jemu podriadený Úrad má slúžiť najmä ako:

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

- sprostredkovateľ, ktorý aktívne prepája a iniciuje komunikáciu vlády a verejnej správy s MNO a inými subjektmi,
- kvalitný a komplexný zdroj informácií o záležitostiach rozvoja občianskej spoločnosti a potrebe participácie verejnosti,
- kontaktný bod pre komunikáciu a/alebo koordináciu MNO s kontaktnými osobami na príslušných ministerstvách, resp. relevantných orgánoch a organizáciách vlády,
- iniciátor tvorby a zmien verejných politík vo vzťahu k občianskej spoločnosti,
- zdroj spätnej väzby, najmä smerom k vláde – na jej základe iniciatívne navrhuje potrebné riešenia.

Od roku 2012 existuje Rada vlády Slovenskej republiky pre mimovládne neziskové organizácie

Postavenie Rady

Rada vlády Slovenskej republiky pre mimovládne neziskové organizácie je novovytvorený (2012) stály, odborný, poradný, koordinačný a konzultatívny orgán vlády SR v oblasti rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku. Tento orgán hodnotí dosiahnuté výsledky a iniciatívne navrhuje riešenia v konkrétnej oblasti. Rada je koncipovaná tak, aby svojím pôsobením prispela k posilneniu participatívnej demokracie v spoločnosti, aby prijímané vládne materiály v oblasti verejnej politiky boli nielen účinné, spravodlivé a demokratické, ale aj prijímané so širokým konsenzom vládneho a mimovládneho sektora a zároveň aby ich napĺňanie bolo kontrolované občianskou spoločnosťou.

Pôsobnosť a hlavné úlohy Rady

Rada sústreďuje, prerokúva a prostredníctvom svojho predsedu, resp. podpredsedov predkladá vláde návrhy, uznesenia a stanoviská týkajúce sa rozvoja občianskej spoločnosti, mimovládnych neziskových organizácií a vzťahujúce sa k vytváraniu vhodného prostredia pre ich existenciu a činnosť.

Rada vo svojej pôsobnosti najmä: spolupracuje s ministerstvami a inými ústrednými orgánmi štátnej správy, obcami, vyššími územnými celkami, orgánmi miestnej štátnej a verejnej správy, vedeckými pracoviskami a akademickými inštitúciami a predkladá im podnety, návrhy a odporúčania.

- predkladá vláde návrhy týkajúce sa koncepcií v oblastiach rozvoja mimovládnych neziskových organizácií a občianskej spoločnosti, návrhy jednotlivých opatrení a podnety na zlepšovanie rozvoja mimovládnych neziskových organizácií a občianskej spoločnosti, a to z vlastnej iniciatívy alebo v rámci úloh, ktoré jej vláda uložila,
- prerokováva návrhy a správy o implementácii Akčných plánov Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti a Iniciatívy za otvorené vládnutie, vyhodnocuje ich napĺňanie; predkladá iniciatívne návrhy na ich aktualizácie a pripravuje v spolupráci so splnomocnencom pre rozvoj občianskej spoločnosti návrhy na nové akčné plány na nasledujúce obdobie,
- zaujíma stanoviská a prijíma uznesenia k návrhom zákonov a iným všeobecne záväzným právnym predpisom, ako aj vládnym, rezortným a ďalším opatreniam nelegislatívnej povahy, ktoré môžu mať dosah na súčasný stav alebo rozvoj mimovládnych neziskových organizácií a občianskej spoločnosti,
- zaujíma a zverejňuje stanoviská k aktuálnym otázkam v oblasti rozvoja mimovládnych neziskových organizácií a občianskej spoločnosti; v tejto súvislosti môže ako celok alebo prostredníctvom svojich členov vyžadovať informácie a stanoviská od ústredných orgánov

štátnej správy, od ostatných orgánov štátnej správy a od organizácií a inštitúcií podriadených orgánom štátnej správy,

- predkladá návrhy na obsadenie funkcie splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti.

1.3. Občianska angažovanosť, participácia, medzinárodné iniciatívy

Iniciatíva pre otvorené vládnutie (z angl. „*Open Government Partnership*“, alebo „OGP“) patrí medzi najdynamickejšie sa rozvíjajúce medzinárodné iniciatívy. Spája reformátorov pôsobiacich vo vláde, organizácie občianskej spoločnosti a občanov, ktorí spoločne pracujú na tom, aby ich vláda bola zodpovedná, transparentná a pracovala pre občanov.

Iniciatíva pre otvorené vládnutie oficiálne vznikla 20. septembra 2011, kedy sa osem zakladajúcich členských krajín (Brazília, Indonézia, Mexiko, Nórsko, Filipíny a Juhoafrická republika) prihlásilo k **Deklarácii otvoreného vládnutia** a predstavili svoje prvé akčné plány.

Od roku 2011 sa k Iniciatíve pre otvorené vládnutie pridalo 79 členských krajín vrátane Slovenska a 20 miestnych vlád. Spoločne pracujú na viac než 3100 záväzkoch, ktoré smerujú k posilňovaniu princípov otvoreného vládnutia a teda k tomu, aby ich vlády boli otvorenejšie, transparentnejšie a zodpovednejšie.

1.4. Reformy v slovenských podmienkach

Štrukturálne fondy, Finančný mechanizmus EHP, Nórsky finančný mechanizmus, Švajčiarsky finančný mechanizmus a ďalšie dotačné rezortné mechanizmy tvoria jeden z podstatných zdrojov verejných financií využívaný samosprávami, podnikateľmi a aj neziskovými organizáciami, a preto považujeme za dôležité umožniť občanom získať o týchto mechanizmoch čo najviac informácií. Na tento účel je na Ústrednom portáli verejnej správy www.slovensko.sk vytvorená špecifická webová stránka a aplikácia, tzv. modul dotačných schém, ktoré budú občanom, odbornej verejnosti ako aj úradníkom poskytovať informácie o využívaní uvedených finančných mechanizmov. Keďže záujmom vlády SR je transparentné a otvorené fungovanie verejných zdrojov, pokladáme za jeden z najdôležitejších krokov zabezpečiť interaktívny a prehľadný spôsob informovania o použití prostriedkov z verejných zdrojov. Tento krok nadväzuje na uznesenie vlády Slovenskej republiky 689/2011, ktoré vytvára register projektov financovaných z prostriedkov návratnej a nenávratnej finančnej pomoci z verejných prostriedkov. Záber aplikácie je však širší ako záber Centrálného registra projektov. Bol schválený aj materiál Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík, ktorý zakotvil 4 základné scenáre účasti verejnosti (uznesenie vlády SR č. 645/2014). Dostupné na <https://open.slovensko.sk/>

1.5. Príprava Partnerskej dohody

V roku 2020 sa začala pripravovať Partnerská dohoda (www.partnerskadohoda.gov.sk), ktorá vymedzuje oblasti podpory pre „štandardné“ fondy EÚ, ktoré už na Slovensku dlhodobo poznáme. Sú to:

- Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR),
- Európsky sociálny fond (ESF+),
- Kohézny fond (KF) a
- Európsky námorný a rybársky fond (ENRF).

Nespadajú sem nové iniciatívy, ktoré spustila Európska komisia v súvislosti s epidémiou COVID-19 a prehlbujúcou sa hospodárskou krízou:

- REACT-EÚ
- Plán obnovy pre EÚ (RECOVER) a s ňou spojený Národný integrovaný reformný program.

Obe tieto iniciatívy majú samostatné procesy, vo veľkej miere nezávislé od prípravy štandardnej politiky súdržnosti (fondy EÚ).

Hlavné oblasti podpory z fondov EÚ

Európska komisia v návrhu nariadenia pre nové fondy EÚ vymedzuje 5 špecifických cieľov:

1. **Inteligentnejšia Európa** vďaka presadzovaniu inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva.
2. **Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa** vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, adaptácie na zmenu klímy a prevencie a riadenia rizika;
3. **Prepojenejšia Európa** vďaka posilneniu mobility a regionálnej prepojenosti IKT;
4. **Sociálnejšia Európa** vďaka vykonávaniu Európskeho piliera sociálnych práv;
5. **Európa bližšie k občanom** vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív.

Súčasťou procesu je aj spracovanie Partnerskej dohody, ktorá je základným dokumentom pre fondy EÚ a vymedzuje predovšetkým čo bude možné podporiť z fondov EÚ v rokoch 2021 – 2027.

Prípravu Partnerskej dohody má na starosti Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (MIRRI). Ministerstvo bolo zriadené k 1. júlu 2020 novelou 134/2020 Z. z. kompetenčného zákona, prijatou 14. mája 2020. Nahradilo bývalý Úrad podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu, pričom prebralo aj oblasť regionálneho rozvoja, ktorá predtým spadala pod Ministerstvo pôdohospodárstva, ako aj niektoré kompetencie, ktoré predtým spadali pod Ministerstvo financií a Úrad vlády.

Na návrhu Partnerskej dohody, na základe ktorej sa bude prerozdeľovať 13 miliárd eur z eurofondov v nasledujúcom desaťročí, pracovali tímy špičkových odborníkov. K tvorbe tohto strategického plánu bola prizvaná aj široká odborná a laická verejnosť. Ministerstvo organizovalo online fokusové skupiny tiež dotazník, ktorý pripravovalo v spolupráci s úradom splnomocnenca vlády pre občiansku spoločnosť a Rady vlády pre MVO. Fokusové skupiny boli delené tematicky podľa hlavných oblastí (politických cieľov), ktoré plánuje podporiť Európska Komisia na Slovensku v novom období fondov EÚ.

Takto sme na Slovensku zažili po prvý krát v praxi naplnenie participatívneho procesu, kde sa mohli zapojiť úplne všetci odborníci, či laická verejnosť.

1.6. Dopady globálnej pandémie na občiansku spoločnosť

Aj napriek tomu, že nás na všetkých úrovniach pandémie zastihla nepripravených, život ide ďalej a všetko musíme riešiť za pochodu.

Občania veľmi citlivo vnímajú situáciu a ľudia hlavne na vidieku sú znevýhodnení najviac. Zhoršený prístup občanov k verejným službám. Komunikácia sa presunula do online priestoru. Nie všade je dostupný a plne výkonný internet. Tam malé samosprávy nevedia občanom poskytnúť základné informácie či usmernenia a o participácii nemôže byť ani reč. Občanom chýbajú sociálne kontakty. Je výrazná sociálna izolácia a zraniteľnosť voči pandémie v dôsledku obmedzených služieb. Mnohé sektory neboli pripravené na takéto situácie a reagovali neorganizovane a nejednotne. Záujem o verejné služby poklesol a u väčšiny služieb má pandémia ťaživý dopad. Obmedzeniami sa všetko spomalilo, tí ktorí sú odkázaní na verejnú dopravu sú viac znevýhodnení. Výpadok v prezenčnom vzdelávaní najviac uškodil prváčikom a končiacim ročníkom. Zdravotná starostlivosť o necovidových pacientov je odsúvaná na vedľajšiu koľaj, znižujú sa príjmy obyvateľov a trpia podnikatelia, CR, kultúra, šport, nepoznáme služby, ktoré nie sú postihnuté.

Už rok pretrvávajú výrazne zmenená spoločenská a ekonomická situácia, avšak chýba zmena myslenia. Ľudia si nechcú pripustiť, že život už nebude ako pred vypuknutím pandémie. Obyčajní ľudia práve v tejto neistej spoločenskej a ekonomickej situácii čoraz viac pociťujú, že štát sa spravuje na základe politických rozhodnutí, a nie na základe spoločenskej požiadavky a odborných argumentov. V máloktovej politickej diskusii zaznievajú pojmy – vidiek a jeho podpora. Rešpektovanie a využívanie participatívnych prístupov v praxi zlyháva. Chýba uznanie a rešpekt verejnej správy k občianskej spoločnosti, k odborníkom, ktorí nie sú v politickej strane.

Preto nielen mimovládne organizácie, ale aj široká verejnosť očakáva zmeny v Novej koncepcii rozvoja občianskej spoločnosti (do roku 2030). Základ tvorby tejto koncepcie bol súčasťou dvojročného projektu Výskum občianskej spoločnosti a sociálno - ekonomického prínosu mimovládnych neziskových organizácií. Výsledky výskumu a odporúčania jednotlivých sektorových rád pre rozvoj občianskej spoločnosti boli zverejnené 17. 12. 2020 na https://www.minv.sk/?ros_vyskum_o_projekte

Zatiaľ neexistuje vízia o vidieku počas pandémie a ani po skončení pandémie. Po roku trvania pandémie je zrejmé, že nestačí iba zavrieť hranice a riešiť núdzový stav, toto sú síce účinné opatrenia, ale súčasne sú krátkodobé a nie je ich možné uplatňovať dlhodobo. Preto je nutné mať jasnú víziu ako bude vidiecka spoločnosť fungovať počas pretrvávajúcej pandémie ako aj po jej skončení. Pri tvorbe vízie atraktívneho vidieka sa kladie dôraz na inklúziu a participáciu vidieckych populácií, výskumníkov a tvorcov politik. Efektívne vidiecke politiky musia byť vždy orientované na ľudí. Iba takýmto prístupom je možné dosiahnuť rozvoj vidieckych regiónov.

1.7. Prístup k participácii

Cez Úrad splnomocnenca pre občiansku spoločnosť sa zrealizovalo dvanásť pilotných projektov participatívnej tvorby verejných politik https://www.minv.sk/?ros_np_participacia_pilotne_projekty. Tieto projekty testovali rôzne participačné scenáre a nástroje zapojenia verejnosti do tvorby verejných politik na 4 úrovniach (národná, regionálna, mikroregionálna, lokálna) a zameriavali sa na širokú škálu tém - sociálna inklúzia, otvorené dáta, udržateľná mobilita, deti a mládež, medziobecná spolupráca, využívanie verejných priestorov, odpadové hospodárstvo, environmentálna výchova a vzdelávanie.

Nový program v oblasti zručností pre Európu, s podnázvom Spolupráca na posilnení ľudského kapitálu, optimálnym spôsobom reaguje na nové trendy v oblasti adaptácie na pracovný, profesijný život. Ďalším

dôležitým a nadväzujúcim dokumentom je Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020, ktorý sa venuje zvyšovaniu kvality života mladých ľudí.

1.7.1. Dôležitá podpora účasti mládeže v rozhodovacích procesoch a v tvorbe verejných politík na regionálnej úrovni.

Príkladom je realizácia projektu „Vidiecka mládež v regióne“ (VMR)(EVS DOP-PO1-SC1.1-2017-5). <https://www.vipa.sk/kategoria/vidiecka-mladez-v-regione>. Cieľom projektu bolo podporiť rozvoj vedomostí, zručností, kompetencií a postojov mladých ľudí v oblastiach spoločenskej angažovanosti so zameraním na zlepšenie ich súčasnej pozície a zapájanie do pôsobenia v spoločenskom živote. Ďalšie ciele projektu sú zamerané na posilnenie účasti mladých na rozhodovacích procesoch a prehĺbenie informovanosti a rozhodovania občanov v témach, ktoré sa ich týkajú. Zmena prístupu k organizovaniu, riadeniu činností verejnej správy a nastavenie procesov aj v prospech cieľovej skupiny. Podporu občianskeho aktivizmu. Udržanie mladých na vidieku, aby sa spomalilo starnutie vidieka a zvýšila sa sebestačnosť vidieka. Počas prieskumov realizovaných v projekte VMR respondenti odpovedali aj na otázky súvisiace s problematikou aktívneho zapojenia sa do verejného a politického života v obci. Súhrny dotazníkových prieskumov sú zverejnené na web stránkach OZ VIPA SK. Názory získané od respondentov zo Slovenska sú zverejnená na web stránke OZ: <https://www.vipa.sk/projekt-vidiecka-mladez-v-regione-vyhodnotenie-vystupov-z-aktivit-projektu>.

Jedným z výstupov projektu je Konceptia projektu Vidiecka mládež v regióne. <https://www.vipa.sk/kategoria/vidiecka-mladez-v-regione>. Tento metodický materiál je nástroj pre pracovníka s mládežou. Poskytuje návod na rozvoj vedomostí, zručností, kompetencií, a vytváranie postojov mladých ľudí v oblastiach spoločenskej angažovanosti, k pozitívnemu ovplyvňovaniu spoločnosti a k dobrovoľníctvu.

Na rozdiel od existujúcich metodík, sústreďujeme sa na mladých ľudí žijúcich na vidieku v komunite obce. Hlavným cieľom je, aby sa s mladými ľuďmi robilo v rámci konkrétnej obce, aby sa zachovala kontinuita napriek tomu, že mladý človek zmení školu, prácu, rodinný status. Ďalším cieľom je mobilizácia miestnej komunity a podpora spolupráce jednotlivých kľúčových aktérov. Ak mladý človek ostáva žiť v danej obci, je nevyhnutné, aby sa s ním pracovalo priamo v obecnej komunite. Nemôžeme sa pritom spoliehať iba na školu alebo externé organizácie mimo obce. V obci by mal fungovať pracovník s mládežou, či už ako zamestnanec v rámci pracovnej pozície samosprávy alebo ako dobrovoľník.

Mladí ľudia získavajú pozitívnu skúsenosť z formulovania názorov a identifikácie svojich potrieb pre „dôležitých dospelých“. Pri tvorbe opatrení týkajúcich sa mládeže sa musí zvýšiť úroveň advokácie jej záujmov a potrieb. Následnou odozvou mladých bude aktívnejšie zapojenie sa do rozhodovacích procesov a tvorby verejných politík. Princípy tvorby mládežníckej politiky sú založené na dôkazoch, a preto je spôsob získavania, triedenia a interpretácie informácií veľmi dôležitý. Metodický materiál projektu VMR prináša aktuálne a pravdivé informácie z oblasti mládežníckej politiky získané priamo od cieľovej skupiny respondentov za obdobie realizácie projektu počas troch rokov (2018-2020).

Pracovníci s mládežou môžu intenzívnejšie rozvíjať svoje kompetencie v oblasti prezentácie názorov, skúseností a expertízy v prospech tvorby strategických opatrení zameraných na mládež. Metodika im umožní získať poznatky o postupoch overených v praxi, čo využijú pri zvyšovaní profesionálnej kvalifikácie. Stratégia rozširovania kvalifikácií je v súlade s cieľom zvyšovať počet pracovníkov s

mládežou - mentorov. Postavenie mladých ľudí, ako dôležitých aktérov pri tvorbe podkladov pre miestnu politiku sa zlepši ak sa vo vzdelávacom sektore zvýši podiel týchto pracovníkov. Práve oni dokážu rozpoznať skutočné potreby mladých ľudí a ich názory na kvalitu života v obci.

Samospráva každodenne spoznáva názory mladej generácie hlavne prostredníctvom zriadeného pracovníka s mládežou, alebo pracovníka, či dobrovoľníka pracujúceho v rámci MVO v konkrétnej obci. Metodický materiál projektu VMR prináša príklady samospráv, ktoré sú presvedčené o tom, že mladí ľudia dokážu svojimi názormi, myšlienkami a postojmi veľmi účinne pomôcť rozvoju obce. Úlohou metodického materiálu je odovzdávanie skúseností expertov projektu VMR samosprávam. Experti projektu dokážu poskytnúť pre obce workshopy, lektorovanie a poradenstvo v oblasti starostlivosti o mládež, uľahčiť a zefektívniť komunikáciu s mládežou. Zvýšenie záujmu o slovenský vidiek by bolo možné pri jasnom zadefinovaní cieľov, princípov a zrozumiteľnom vymedzení a uchopení pojmov, ktoré participatívna tvorba verejných politík používa. Použitie konkrétnych postupov a metód závisí od sociálnych a spoločenských podmienok, od aktuálnej situácie, od miery dôvery, ktorej sa tešia konkrétni zástupcovia štátnej správy, samosprávnych krajov, alebo miest a obcí, ako aj od sociálneho, či kultúrneho kapitálu, ktorým verejnosť disponuje.

Návrh opatrení:

Účasť verejnosti si vyžaduje odhodlanie, čas, zdroje a energiu ako vstupy - ale prináša aj viacero výhod vo výstupoch.

- účasť verejnosti vťahuje tých, ktorých sa téma dotýka do hľadania riešení,
- účasť verejnosti napomáha budovaniu dôvery medzi politikmi, verejnou správou, dotknutými a zúčastnenými,
- účasť verejnosti prebúdza záujem o politický život a posilňuje živú demokraciu,
- účasť verejnosti aktivizuje, z dotknutých robí zúčastnených a dynamizuje procesy prípravy a participatívne projekty,
- účasť verejnosti podporuje budovanie komunity a vzájomný rešpekt medzi politikmi, verejnou správou a účastníkmi, ako aj medzi účastníkmi. Poskytnuté úkony a služby sú vo väčšej miere vzájomne uznávané,
- participatívny proces je procesom vzájomného učenia sa, ako taký prispieva k budovaniu sebauvedomenia,
- účasť verejnosti robí viditeľnými hodnoty, hodnotovú hierarchiu účastníkov, ako aj ich záujmy a potreby,
- účasť verejnosti predpokladá pochopenie k rôznym postojom a rôznym riešeniam problému. Zlepšuje informačný tok, verejná správa získava pro občiansky prístup, s orientáciou na riešenia a s ohľadom na potreby,
- spolupráca medzi verejnou správou a dotknutými záujmovými skupinami zmierňuje tlak očakávaní a izolované lobovanie jednotlivých záujmových skupín,
- participácia vedie k inováciám, keďže všetci prinášajú svoje znalosti, praktické skúsenosti a kreativitu,
- participácia uľahčuje vytvorenie akceptovateľnej stratégie, posilňuje trvácnosť riešení čím prispieva k plánovacej stabilite,
- participácia utvára transparentnejšie a odsledovateľnejšie procesy prípravy a prijímania rozhodnutia,
- v procesoch účasti verejnosti sa zúčastneným skupinám zlepšuje poznanie kompetenčnej štruktúry prostredníctvom ich presného vymedzenia,
- zapájanie verejnosti umožňuje zapojenie verejnosti do hľadání riešení, výsledky tak môžu byť široko akceptované a podporované, prostredníctvom širokého zapojenia sa zvyšuje predpoklad lepšej identifikácie verejnosti s nájdeným riešením,
- intenzívna výmena medzi všetkými účastníkmi umožňuje zohľadnenie rôznych pohľadov, čo zlepšuje zabezpečenie výsledkov. Účasť verejnosti tiež prispieva ku kvalite a ľahšej realizácii. Znamená to, že účasť verejnosti môže mať pozitívny vplyv na úsporu času a nákladov.

Záver

Mnohé súčasné problémy, ako napr. nárast extrémizmu, korupcia, demografické zmeny s dopadom na kvalitu sociálnej a zdravotnej starostlivosti, či ekonomický rozvoj do budúcnosti, alebo väzby vzdelávacieho systému s potrebami dneška či zajtrajška sú riešiteľné len v spolupráci mnohých zúčastnených štátnych i neštátnych aktérov. Na to je potrebné mať zadefinované verejné politiky v týchto oblastiach (čo štát väčšinou má, hoci v rôznej kvalite a aktuálnosti) a v ich rámci aj definovať role, ktoré by mali zohrávať jednotliví aktéri. Vo viacerých oblastiach verejnej politiky v súčasnosti nie je jasne určené miesto pre neštátnych aktérov vrátane mimovládnych organizácií (MVO) pri napĺňaní vízie a cieľov danej verejnej politiky. Či je to dôsledkom premysleného prístupu (verejný sektor vedome nechce, aby v danej oblasti pôsobili MVO, lebo to považuje za neefektívne, alebo mu to nedáva vzhľadom k politicko-ekonomickej vízii zmysel), alebo je to dôsledkom ignorancie (verejný sektor nevie, ako by súkromné neziskové organizácie mohli pôsobiť v prospech cieľov verejnej politiky), alebo je to dôsledkom zotrvačnosti z minulosti (verejný sektor sa nad takou otázkou vôbec nezamyslel).

Pre riadiace zodpovedné orgány a organizácie týmto vysielame jasný varovný signál. Po 16 rokoch členstva v EÚ je najvyšší čas naučiť sa skutočne efektívne využívať dostupné zdroje a používať participatívny prístup.

Na vidieku je badaateľný rozdiel medzi kvalitou a dostupnosťou služieb. Služby ako zdravotníctvo, vzdelanie, sociálny systém a administratíva sú koncentrované v mestách. Možnosti a príležitosti vo všetkých oblastiach, ktoré by uspokojili potreby ľudí žijúcich na vidieku sú nedostatočné. Verejným inštitúciám na vidieku chýba schopnosť napredovať a inovovať, čo je jedným z hlavných dôvodov odchodu ľudí do miest či zahraničia. Nevyhnutne potrebujeme zvýšiť úsilie a spoluprácu všetkých zainteresovaných aktérov a zaviesť nové metódy práce zamerané na ochranu, zveľaďovanie a rozvoj slovenského vidieka.

Slovensko potrebuje modernú, jasnú a stabilnú politiku s dlhodobou víziou reagujúcu na aktuálne globálne a európske výzvy v kontexte národných potrieb a potenciálu podporujúceho trvalo udržateľný rozvoj vidieka.

Posilňovanie aktívnej účasti verejnosti je aj úlohou VIPA SK. Informovať, sprostredkovať dialóg, prinášať návrhy riešení. Veríme, že vyvážená multisektorová aktívna spolupráca zodpovedných a zainteresovaných subjektov na všetkých úrovniach prinesie dobré riešenia pre celé Slovensko.

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

DOKUMENTY

- <https://polnoinfo.sk/wp-content/uploads/2020/12/nppc-cislo-2020-02.pdf>
- <https://www.mpsr.sk/zelena-sprava-2020/122---16206/>
- http://www.vuepp.sk/dokumenty/infografika_Zelena_sprava_2019.pdf
- <https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-potravinarskeho-priemyslu-2014-2020/52-0--8878>
- <https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-podohospodarstva-sr-na-roky-2013-2020/0-0--7593>
- http://mladyfarmar.asyf.sk/sites/default/files/6.2_koncepcia_podpory_pre_mmrf.pdf
- <https://www.enviroportal.sk/uploads/report/8064.pdf>
- <https://www.mpsr.sk/koncepcia-odborneho-vzdelavania-a-pripravy-ziakov-na-vykon-povolania-a-odbornych-cinnosti-v-rezorte-podohospodarstva/0-43--4290>
- <https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-integrovanej-siete-regionalnych-rozvojovych-agentur/0-67--2905>
- <https://www.mpsr.sk/koncepcia-zamerania-a-podpory-vyskumu-a-vyvoja-v-rezorte-podohospodarstva-do-roku-2010/0-31--1163>
- <https://www.mpsr.sk/koncepcia-ustporiadania-pozemkoveho-vlastnictva-v-slovenskej-republike/198-0--919>
- <https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-chovu-jednotlivych-druhov-hospodarskych-zvierat-v-slovenskej-republike-na-roky-2006-2010-s-vyhľadom-do-roku-2013/0-0--201>
- <https://www.mpsr.sk/politikakvality/index.php?go=1>
- http://www.obecmaleozorovce.sk/files/2016-06-10-082934-Udrate_n_rozvoj_Chov_v_iel_a_v_robavov_2015.pdf
- <https://www.agroinstitut.sk/iseu/doc/studie/pazp.pdf>
- <http://crzp.uniag.sk/Prace/2011/D/26C8C21AF2CB451385855F66744C139A.pdf>
- <http://www.slpk.sk/elido/2012/zborniky/001-12/kadlecikova.pdf>
- <https://www.sav.sk/journals/uploads/02031235Buchta%20-%20PDF.pdf>
- <https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/02/partnerska-dohoda-sr.pdf>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011IE1393&from=EN>
- https://issuu.com/vuepp/docs/ep_4_2013/32
- https://www.researchgate.net/publication/244892494_Regionalne_dimenzie_znalostnej_ekonomiky
- <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130182284>
- <http://www3.ekf.tuke.sk/konfera2008/zbornik/files/prispevky/jankacka.pdf>
- <https://webapi2016.cor.europa.eu/v1/documents/COR-2020-01066-00-00-PA-TRA-SK.docx/content>
- <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/download/082dbcc54477af3e0144daad3d314593.do>
- http://www.erasmusplusrurality.eu/wp-content/uploads/documentacion/mgd_sk.pdf
- https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/koncepcia_rozvoja_os/Koncepcia-rozvoja-OS_2020-uznesenie-vlady.pdf
- https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/koncepcia_rozvoja_os/Uznesenie-vlady-SR-c68_KROS.pdf
- https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/koncepcia_rozvoja_os/Koncepcia-rozvoja-OS_2020.pdf
- https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_3.6.8.pdf
- https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/obcianska_nauka_g_8_r.pdf

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

- https://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/publikacie/mladez_mesto_region.pdf
- https://www.erasmusplus.sk/uploads/prezentacie/workshop_ka202_odborne_vzdelavanie_a_priprava_pavelekova_2819.pdf
 - https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/na_stiahnutie/publikacie/Studia-trendov-vyvoja-OS.pdf
 - https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/Metodicka-usmernenie_Sprava-o-ucasti-verejnosti_final.pdf
 - https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/otvorene_vladnutie_akcne_plany/2017_2019/OGP_AP_2017-2019_final.pdf
 - <https://www.sav.sk/journals/uploads/04201133Sekerak%20-%20Zalomena%20OK%20autorom.pdf>
 - https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/2020/monitorovacky/FIN_ZAVERECNA%20SPRAVA_NPPARTI_2017_2020_BG.pdf
 - https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/január_maj_2020/1_P0178_Participacia%20verejnosti%20v%20kontexte%20dobrego%20vladnutia%20a%20jej%20kriticka%20alternativa.pdf
 - https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/pravidla-zapajania-verejnosti_verejne-politiky-1.pdf
 - https://inspirujmese.cz/wp-content/uploads/2019/08/2013_02_inspire_pr_opendata_lachmann.pdf
 - <https://www.governance.sk/wp-content/uploads/2019/09/Strategia-participativneho-planovania.pdf>
 - https://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/spravy/davm002/politicka_participacia_eu.pdf
 - https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/parti_slovník_web.pdf
 - https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/PP2_publicacia.pdf
 - <https://www.unipo.sk/public/media/23436/002%20Sekerak.pdf>
 - <https://www.minedu.sk/data/att/9671.pdf>
 - <https://okvalite.sk/wp-content/uploads/2020/08/Sprava-o-kvalite-OVP-2020.pdf>
 - <https://okvalite.sk/wp-content/uploads/2020/10/Priklady-dobrej-praxe-publicacia-EQAVET-FINAL-ONLINE.pdf>
 - https://ainova.sk/wp-content/uploads/2020/07/Sprava-3_MOVED-Odporúčania-pre-VP-VD.pdf
 - <https://www.bbsk.sk/Portals/0/BB/regionalna-strategia-rozvoja-odborneho-vzdelavania.pdf>
 - <https://www.trnava-vuc.sk/data/att/9292.pdf>
 - http://radavladyo vp.sk/wp-content/uploads/2018/10/NRSK_RS_OVP_2019_2020.pdf
 - http://radavladyo vp.sk/wp-content/uploads/2018/10/Strategia_TNSK_2018.pdf
 - <https://www.zilinskazupa.sk/files/odbory/skolstvo/2017/koncepcne-dokumenty/strategia-2018-2022-osas.pdf>
 - http://radavladyo vp.sk/wp-content/uploads/2018/10/Strategia_POSK_2019-2020.pdf
 - https://web.vucke.sk/files/sk/kompetencie/skolstvo/koncepcne-materialy/strategia_rozvoja_vychovy_a_vzdelavania.pdf
 - http://old.minedu.sk/data/USERDATA/RegionalneSkolstvo/OdborneVzdelavanie/Vecny_zamer_OVP/03_priloha_2.pdf

NULOVÝ NÁVRH TEXTU

- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IP0323&qid=1389181209293&from=SK>
- http://www.refernet.sk/images/news/files/SK_Country_report_VET_SK.pdf
- <http://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2019/09/Analýza-systému-duálneho-vzdelávania-v-Slovenskej-republike-final.pdf>